

REGÉK

IRTA
JÓKAI MÓR

BUDAPEST. FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA
1905.

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2013
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5292-61-3 (online)
MEK-11508

TARTALOM

HOLTAK HARCZA.

ELSŐ REGE.
A tündérnő fia.

MÁSODIK REGE.
Az atya nyilai.

HARMADIK REGE.
A zomotor.

NEGYEDIK REGE.
A csillaglövés.

ÖTÖDIK REGE.
Csaba íre.

HATODIK REGE.
A fehér sas.

HETEDIK REGE.
A Stambulig lőtt nyíl.

NYOLCZADIK REGE.
Hadak útja.

KILENCZEDIK REGE.
A tengerszem tündére.

THONUZOBA.

HOLTAK HARCZA.

Ne lássalak unalmas, egyhangú világi élet!

Maradjatok el tőlem józan gondolatjai a megfontolt tudásnak, égmérő szögletek, ártatlan csillagok után leskelődő csövei az égbuvárnak; tágulj keblemről mindenható számtudomány, megczáfolhatlanságod lidércnyomásával, földre vert abroncsok, egyenes vasutak, és ti vaskezü, vaslábú szörnyei a vizeknek és szárazoknak, gőzokádó torkaitokkal, engedjétek meg nekem, hogy ne halljam egy perczre szorgalmas, haszonhajtó munkáitok zaját, hogy elfelejtsem azt a rettenetes tudást, hogy a semmiből nem lesz semmi, és csak az lehet, a mi van!

Hadd lássam még egyszer az eget és földet megnépesülve fényes, ragyogó valókkal, a kiket a bölcs tudás egy lehelletével elsöpört az ég és föld közől; hadd beszéljek színről-szinre azokkal a csodás, rejtélyes szellemekkel, kiket a mindent tudni akaró ész rég lombikba téve, vegytani részekre bontott, megtanult, megtagadott; hadd járjak a még élő csillagok között, a mik azóta, hogy a bölcs csillagászok egyenként oda szegeztek őket az égboltozathoz, megszűntek intézni emberek és népek sorsát; hadd beszéljek azon csodás, rejtelmes alakokról, mik tüneményes történeteiket beleszőtték az emberek életfolyamába, sötétebb árnyékot vetve arra, mint maga az éjjel, és világosabb fényt, mint maga a nappal, tüzorczájával, szivárvány övével, rózsapalástjával.

Hadd mondhassák: miként az ezernyolczszáz ötvennyolczadik esztendőben élt egy bohó poéta, a ki azt kívánta az emberektől, hogy miután hét nap hetvenhétszer tele olvasták magukat kőkemény világbölcseiséggel, csontos velős távirati sürgönyökkel, csalárd börze-árfolyamokkal, zab- és burgonya-kelettel nagyszerű hadseregek nagyszerű mozdulataival, hajóra szállásuk s arról leszállásaikkal: akkor ismét hallgassanak meséket, mikben aranyhaju tündérek szórják az aranypénzt, szellő paripákon repkednek a hősök, holtig szeretnek a szeretők, s még haláluk után és még a fekete sirban is érzik a bús sirbólkeltő honfájdalmat azok, a kik száz meg száz esztendő előtt el tudtak hullani érette, - s más efféle bohó agyrémeket.....

ELSŐ REGE. A tündérnő fia.

Vagy volt, vagy nem volt, az is meglehet, hogy csak álom volt: élt egyszer a világon egy nagy hatalmas nemzet, a kiket úgy neveztek, hogy: «a hunok».

Sok ideig, talán száz esztendőnél is tovább, álmodott ezzel a nemzettel egész Európa; beh gonosz álmai lehettek tőle, mintha vérben úsznának egész nemzetek, mintha ezen a térképen, mely Európát kisasszony alakban mutatja, minden folyóviz pirossal volna kifestve, s minden város helyén egy-egy tűzokádó hegy volna, s valami gonosz erős kéz belenyúlna az országok határaiba, s mint a pók-szövedéket, úgy kuszálná össze azokat, hogy egyik ország sem ott találná meg körvonalait, a hol azelőtt a földabroszon voltak.

És azt is álmodta a világ, hogy egy hatalmas démoni, félisteni alak emelkedett ki e rettenetes nép közül, a ki úgy gyomlálta ki a népeket a föld színéről, mint a gazt, a ki kardja hegyével országokat forgatott fel és nevezte magát Attilának, az Isten ostorának.

Milyen jól eshetett nekik, mikor felébredtek ebből az álomból s akkor látták, hogy csak álomdának; hogy a nagy hun nemzet nincsen, eltűnt, álom volt, és a rettenetes királyi alak nincsen sehol, álom volt; nem kell az Istennek *ostor*; jók az emberek, minek bántaná őket ostorral?

Pedig úgy volt az, hogy meghalt Attila; senki sem tudta őt megölni, ámbár örökké egy uton járt a halállal; midőn száztíz esztendő volt már, akkor megölte őt maga az Isten, saját véérébe fullasztá; különben még tán most is élne.

Három fia maradt az Isten ostorának, a legnagyobbikat hítták Elláknak, a középső neve volt Dengezics, a legkisebbiké Irnák. Így nevezte el őket valami kegyetlen ellenséges ember, a ki még a neveiket sem engedte fenmaradni, holott azokat másképen nevezték; a legnagyobbikat Elmanzárnak, a középsőt Uzindurnak, a legkisebbet Csabának.

Miként a tündérregékben szokott lenni, három királyfi közül mindig a legkisebb a legkedveltebb, ezt szereti apja, anyja, ezt szereti minden szellem.

Mindenik fiú más-más anyától származott. Elmanzár anyja hun fejedelmi nő volt, azért ő hozzá ragaszkodtak a hunok vénjei, a táltosok, tűz-örök, az áldozatgyújtók és a vad, zergebőrbe öltözött fajok legvadabbjai, a kik nyersen ették a húst, melegen itták a vért, és meztelen harczoltak a csatában, mind az utolsó csepp vérig.

Alán hercegleány volt Uzindur anyja, őt szerették az idegen meghódított népek, mert ő maga is félig idegen volt, kék szemű, szőke haju a fekete barna hunok között, és szelid volt mindenki iránt.

A legfiatalabb királyfi anyját hítták Rikának. Ez nem volt sem hun, sem alán, sem semmiféle nemzethez nem tartozott, hanem tündér volt. Azon *alirumnák* ivadéka volt ő, kiket a szittya királyok varázslataikért kiűztek a puszta erdőkbe, s kik ott a vad tündérekkel és varázslattevő alakokkal megismerkedve, eltanulták a négy elem titkait, emberek javára és romlására.

Ő vezette be Attilát fehér keselyű képében az ígéret hazájába s ott megállva vele egy magas hegyen, neki adá a világot, a mennyire a szem elláthat, és a mennyire el sem láthat. Az idő pedig fényes volt, és a táltosok, a kik ott tiszteletet tőnek a hegytetőn, a világ négy végére láttak le onnan.

Attila azután ment a világ négy része felé, elfoglalt mindent, a merre ember lakott, s mikor ismét visszatért a hegyhez, a honnan kiindult, már akkor Rika meg volt őszülve s már akkor Csaba nagy derék vitéz volt, a ki apja jobbján küzdött mindenkor a harczban.

El volt már foglalva az egész világ, és azon mind a hun nemzet uralkodott. Csak az volt még a kérdés, hát a hun nemzeten ki fog uralkodni, ha Attila meghal?

Egy napon kiviteté magát Rika az Olt csendes forrásához s a hun gyenge szűzek által megmosatván hervadt tagjait, azt mondá:

- Most fektessetek le engemet a harmatos fűbe, mert én meg fogok halni; az *Élő, az örökkévaló* lehelletét érzem arczaimon, és semmi fű és semmi *mondás* meg nem gyógyít engem többé.

Vágjatok ki az erdőből négy szál nagy lombos fenyőfát, és tűzzétek le a víz mellett, engem pedig fektessetek oda a négy közé, úgy, hogy arczommal keletfelé feküdjem, mert oda térek vissza. Hét nap, hét éjszaka hagyjatok ott fekünnöm, s hányjatok az alatt zöld diófareveleket a vízbe, hadd vigyék azokat alá a hullámok, hadd tudják meg róla a délczeg hősök, kik ott itatják paripáikat, s a gyenge hajadonok, kik ott merítik korsóikat, hogy valaki meghalt Hunországban. Hetednapon jöjenek oda hozzám Attilának, Isten vészangyalának fiai, s lehajolván hozzám, arczomat csókolják meg rendre. És erről tudjátok meg az *Élő, az örökkévaló* rendeletét. Mert valaki a három közül uralkodni fog Attila után a hun nemzet fölött, annak csókolására fel fognak nyilni szemeim, és szavaira felelni fogok, miként ha életben volnék. Azután ismét meghalok, és nem lát engem senki más, csak az, a ki hívni fog, és az is csak akkor, a midőn nagy szüksége lesz rám. Most táncoljatok és énekeljete, a míg a nap leáldozik.

A hun szűzek táncoltak és énekeltek a nyugvó ősanya körül, a míg a nap nyugvóra vált. A nagy fényárasztó tűzisten alig rezgett már a láthatáron, csak a félorczája volt még ki a sírból, melybe minden este lefekszik: az alirumna bágyadt szemekkel kísérte a bágyadt fényt, még egyszer összenéztek, mintha egy búcsupillantást váltanának egymással, s azután lehunyta mindkettő szemeit, - a nap is, és a királyné is.

Hét nap, hét éjjel üvöltöttek a kürtök a Hargita ormain, ki sem aludt s újra égett az oltártűz a halmokon, a hűs habok a tengerig is lehordták már azalatt a beléjük hányt gyászlombokat, mire a hetedik nap elmúlt.

A hetednapon összejöttek az ország bölcsei, nagyjai: a vezérek, kik a csatákat intézik, a táltosok, kik a napjárásból, madarak beszédéből jósólnak, a gyulák, kik a tüzet fentartják az oltáron, a kardosok, kik az Isten kardját hordják a csatákban, az áldozók, kik az oltármének vérét megeresztik, a rabonbánok, a kik igazságot tesznek, és a garabonczok, a kik az ellenségtől esőt és harmatot vesznek s szelet és földindulást adnak el neki. Ezek mind összegyűltek Rika ravatala körül, mely szép virágos pázsitból vala felhányva, tele illatos virággal, melyek csengő kelyheikkel most is az alvó tündér fülébe látszottak beszélni.

A ravatal lábainál álltak Attila fiai, és az ősz vezér maga fehér koronátlan fővel. Álltak mind, és le sem ültek, mert a hol ravatal van, ott nincsen helye a trónnak; - a halott a legnagyobb úr.

Csak azt várták, míg a nap első sugára kigyulad a hegyek mögül, akkor a legvénebb táltos meglocsolá valamennyit tiszta vízzel, melybe árvaenyűágot mártott; elmormogva szép csendesen, hogy égessen e víz mindenkit, a ki tisztátlan szívvel jött e helyre.

A nap legelső sugára arannyal hinté be a halott arczát, s a hosszú fehér hajfürtök, a mik el voltak mellette omolva, úgy látszottak, mintha félig arany, félig ezüst szálakból volnának fonva. Az agg király oda ment a halotthoz, s annak fejét ölébe vevé, nézett reá sok ideig szomorúan és hallgatva.

Azután felemelte éles, uralkodó szemeit. Egy szokatlan könnycsepp ragyogott azokban: mintha az emberütő villám szivárványt vonna maga elé. Tündérnek adta a szívét, és most a tündér leviszi azt magával a sírba, és azoknak mind, a kik őt szerették, elviszi magával szíveiket, és

ott fognak azok fájni a sírban, hogy még az unokák unokái is érezni fogják a fájdalmat és nem tudnak megválni attól a földtől, a hova Rika van eltemetve, a kit úgy szeretett az egész nemzet.

- Jőj te Elmanzár, szólt a király a legnagyobb fiúnak, ime anyád itt fekszik halva előtted, mert anyád volt neked is, miként egész nemzetének: csókold meg utoljára orcáját.

A nagy hős természetű férfi, zord marczona alakjával, fegyvertől körülcsattogva lépett oda a halotthoz, hátra vetette lelógó barna üstökét, s bajuszát kétfelé törülve megcsókolta a halott hideg arcát. Hideg maradt az azután is. Elmanzár a földre dobbantott lábával, midőn felállt.

- Jőj Uzindur; - inte Attila a középsőnek. - Téged jobban szeretett Rika, mint saját gyermekét, tulajdon édes anyádnál is jobban szeretett. Csókold meg hideg orcáját, talán fölmelegsik tőle.

Uzindur már ekkor ismerte a csókok édességét ifjú leánykák ajkáról, s borzadt a halott csókjától, mely hideg és hidegítő. Mindenki jól láthatta, hogy elhalványult, midőn Rika arcát ajakával érinté; pedig csak alig ért hozzá.

És ime, a mint fölállt onnan, elborzadva vette észre ő is, más is, hogy a halott hideg homlokán, mely sima volt ez ideig mint a márvány, egyszerre mély, haragos ráncz támadt, összehúzva a vékony ezüst szemöldöket.

Uzindur eltántorgott onnan, fehér arcát reszkető kezébe temetve.

Csak a legkisebb fiú volt hátra; az ifjak szemfénye, Csaba. Sok szép hajadon hő szíve epedett már titokban a szép deli ifjúért, de még ő nem érté a titokban járó sóhajt, s lesüté szép nagy szemeit; azért is, mert szemérmes volt, és azért, mert tele voltak azok könnyel, s piros két arcáján pörgött alá ez a legdrágább igaz gyöngy.

A király nevéen szólítá őt:

- Jőj fiam, Csaba; nézz anyádra, ne a földre, mely őt el fogja takarni. Ki lesz az, a kit én utánam ez a föld uralni fog? kérdezd meg egy csókban.

Csaba zokogva borult oda a holt anyja keblére, s égő arcáját oda fekteté annak orcájához, reszkető ajkait oda szorítá hideg ajkaihoz, s bőven omló könnyével megáztatá annak szempilláit.

A halott megmozdult. Felemelte kezét, felemelte fejét, felnyitá szemeit.

Kezeivel oda ölelte magához keblén siró fiát, szemeivel csak ő reá nézett s rebegő ajkai csak ő hozzá szóltak.

- Légy áldott te, Attila ivadéka; - sugá lassudan hozzája. - Te fogsz egyedül uralkodni Attila országában, a mennyire a hegytetőről meglátni a világot, - és tovább nem!

Azután még egyszer megcsókolá fia ajkait, és e csók által ékesszólóvá tette őt; megcsókolá két szemét, s ez által jövődőlátóvá tette; megcsókolá homlokát, s bölcseséget deríte lelkében az által. Azután egy szót sugott fülébe: mikor hívsz, eljövök; és ismét visszahanyatlott a ravatalra, ezüst fürtös fejét Attila ölébe hajtva. A hajnalos nap minden rózsafénye sem feste több életet arczaira.

A zomotor rendben elvégződött; forrás partján, hegy tövében sírt ástak az alirumnának, zöld lombot hintettek alája, száraz lombot föléje, hogy nyugodtan aludjék ott s a sírjából ki ne kíváncsozzék, mellé tevék kőöntőit, arany fésűjét, gyöngy fejkötőjét, hogy vissza ne jöjjen érettek, és hánytak rá nagy zöld halmot, ültettek fölé rózsafát, annak a gyökereit majd oda vonja magához, s megtudja tőlük, mi történik itt a földön!

Attila pedig a hét vezérrel, a hét táltossal és a hét gyulával felment azon hegytetőre, melyről azt jóslá a megholt, hogy a mennyire onnan meglátható a világ, ott Csaba uralkodni fog a hun nemzettel.

És oh, a mint szétttekintének a hegyről, ime az egész láthatár sűrű köddel volt bevonva, a földre ülő fellegek eltakarták messze a világot a tekintet elől, s köröskörül csak egy kis folt látszott ki abból, a mi temetőnek sem sok...

MÁSODIK REGE.

Az atya nyilai.

Ki tudja, mi háborgatja a földet, mikor megrázkódik az élő városok alatt, hogy azok összeomlanak, mintha gyermekek építettek volna kártyából házakat?

Ki tudja, mi háborgatja a levegőt, mikor megindul a láthatatlan vihar, csataordításával, szellemrohamával, s kényszeríti a nagy erdei szárfát koronástól földre hajolni előtte?

Ki tudja, mi háborgatja a vizet, mikor elhagyja rendes futását s szétfeszítve partjait, tengerfeneket csinál az ékes mezőkből?

Ki tudja, mi háborgatja az eget, midőn a békés csillagok között véletlen, váratlan megjelenik az üstökös csillag, mint egy kilőtt nyíl, melynek ezüst tollát a hatalmas Isten ércz idege oda felröpíté; oh sirjanak, a kiknek ez a nyíl szánva van!

Mi bántotta az eget, a földet, a folyót és a levegőt, hogy az emberek ijedelmére fölébredjenek életük jelét adva az élődi féregfajnak, mely azt képzei, hogy a világon egyedül ő az Élő.

Attila halt meg, az ő halála borzongatja végig a világot. A kit Isten küldött saját balkeze helyett a világra, kinek Isten veté le az égből saját népirtó pallosát, hogy azt viselje, az ötödik félelmes elem szünt meg élni, kitől a világ reszketett! illő, hogy a többi négy meginduljon halálán.

Március tizenötödikén halt meg, Julius Cæsar halála napján és a három száz Fabius halála napján, saját születése napján.

A görög császár, Theodosius császár azt álmodta ezen az éjszakán, hogy Attila keziját ketté törni látta.

Nagy jajszó lett e hírre a hunok között; a hadak előkelői és a vitéz hadnagyok, mind késsel hasítottak sebeket orczáikon, a nők levágták hajaikat, s a férfiak három nap, három éjjel ittak a bú miatt minden sátorban. Irtóztató ivás volt minden táborhelyen, s a hősök éles vasakat szurkáltak tagjaikba, úgy csorgatták a borba a vért, úgy köszönték azt egymásra.

Attila három fia pedig, a mint atyjuk meghalt, elment a nemzet főáltosához, a ki tanácsokat szokott adni, és kérdést tőn nála a temetkezés felől: hogy történjék Attila eltemetése.

A vén áltos három napig bezárta magát egy sötét barlangba, meghallgatá az éjszakai farkasüvöltés titkait, kifürkészte a madarak fecsegésében, s a felhők változásában rejtett tudásokat, s harmadnap megjelenve a királyfiak előtt, ilyen választ adott nekik azon kérdésre: hogy temessék el Attilát?

- Föld alá, víz alá, napsugárba, holdsugárba, fekete éjszakába. Maga a ki eltemette se mondhasssa, hová temette!

A királyfiak nagyon meg voltak akadva a válaszszal; egyik sem tudta, hogy abból mit kelljen érteni? hiába töprenkedtek rajta, pedig a főáltos azt mondá, hogy a melyik közülök a mondás értelmét kitalálja, s a vezért a szerint eltemeti, annak lesz választása Attila javai közül.

Elmanzár elmondá a vezéreknél; Uzindur a góth druidákat hívta segítségre, de egyik sem bírt boldogulni a mondással. Csaba édes anyjához fohászkodott, a ki ott nyugszik a sírban, nagy négyszögletű kő alatt, a Rika-hegy tövében.

És éjszaka, midőn aludt, megjelent előtte az alirumna, ezüst hajával, ezüst ruhával, ezüst világossággal feje körül. Az álom elvette az emlékezet fájdalmát az ifjú szívről, hogy ne tudná, miszerint anyja meghalt, hanem azt higgye, hogy azt most is élve látja.

- Ime, ha egy folyó vizet medréből kiszorítasz és annak fenekén sírt ászasz, reá pedig a vizet ismét lebocsátod, nemde föld alatt és víz alatt fog lenni az eltemetett? Ha csináltatsz neki

koporsót egyet aranyból, az lesz a napsugár, a másikat ezüstből, az lesz a holdsugár, harmadikat kemény vasból, az lesz a sötét éjszaka, és Attila azokban fog nyugodni. Hogy még az se mond-hassa, a ki eltemette, hová temette el, keress elő hitvány rabszolgákat Attila cselédei közül, a kik őt nem szerették, és azután egy szabad férfit, a ki őt nagyon szerette, ha el van temetve a vezér, a szabad férfi ölje meg a rabszolgát, s ha szerette a királyt, önmagát is tudja megölni érte.

Csaba megcsókolta anyja arcát, és az csak a pusztá levegő volt, a mit csókolt.

A tündér pedig folytatá:

- Így téve, te lész a győztes Attila fiai fölött; téged illet a választás a nagy király hagyatékából. De jól vigyázz, midőn osztályvetésre kerül a sor, ne nézz arra, a mi fényes, ne nézz arra, a mi becses: hagyd meg azt bátyáid számára; te maradj annál, a mi egyiknek sem kell. Uzindor a koronát óhajtja, gyűlölné, ha elvenné előle; pedig ti ne gyűöljétek egymást, úgy sem sok időtök volna gyűlöletre. Elmanzár a kardra vágyik, a mit az Élő úr hajított alá az égből, melyet áldozatok alatt a máglyára szoktak kitűzni s melyet csaták alkalmával maga a nagy király viselt; te ne nyúlj ehhez, engedd a kardot bátyádnak. Te vedd azt, a mire senki sem vetné szemeit. Attila tigris palástján függ egy kézírj, övére akasztva a puzdra, abban van három ezüst tollú nyílvevő. Te válaszd magadnak a puzdrát és a nyilakat, hadd nevéssenek rajtad mások, a kik azokat nem ismerik; te pedig tudd meg, hogy bűbajos erő van azon nyilaknak adva. Mert az én anyám Orila, a ki tündér volt, ajándékozta azokat Attilának, és ilyen ígézet van azokban; ha a feszített idegre fekteted a tollas nyílvevőt s mondod: «menj nyilam, atyám nyila, Isten nyila, a hová én most küldelek», elmegy az és célba talál, s ha csillagot akarnál vele löni, odáig menne, s ha száz meg száz mértföldnyire volna hatalmas ellenséged, a kit elérni nem bírsz, szívébe találna annak. Attila soha sem használta azokat. Sohasem volt előtte oly magas való, a mit szíve kigondolt, hogy keze el ne érte volna. Neki nem volt szüksége e nyilakra, több szükséged lesz teneked. De jól meggondold, mikor vegyed hasznát? mert egy nyíllal csak egyszer lőhetsz, azért az ígézetet hasztalanul el ne vesztegesd.

Míg az alirumna beszélt, Csaba csodálkozva látta, hogy a tündérnő kezei és lábai meg vannak karczolva, s a hosszú vékony sebekből egy-egy vércsepp esik alá, piros gyöngye végigfut a fehér alakon.

- Anyám te vérzel! - szólt Csaba - mi bántotta kezeidet?

- Megkarczoltam a rózsabokorban, midőn síromból fölkeltem.

- Lábaid is vérzenek, mi bántott anyám?

- Midőn idáig szálltam a légben, megsértettem magas fa sudarában.

- Anyám, anyám, kedves anyám. Rózsza karczolása nem ilyen mély, ágbog sértése nem ilyen éles, ki bántott téged?

Ekkor az alirumna oda borult fia keblére s megölelve őt suttogá:

- Koporsómba nyilakat lőttek, azért lőtték, hogy fel ne keljek onnan. Valahányszor te felköltesz, mindig összesértenek a síromban levő nyilak, azért csak nagy szükségedben szólj én hozzám, mert az énnékem kínos kín.

Csaba fájdalommal ölelte át édes anyját, és az megint csak a pusztá levegő volt. Künn a pusztá mezőn aludt, s a mint fölnyitá szemeit, nem látta többé a tüneményt, csak azt látta, mint mozdulnak meg a fák levelei a csendes éjben, a holdvilágban, mintha valami elrepülne fölötük, s szellő köntösével meglegyintené lombjaikat; mindig tovább, mindig odább, kelet felé.

- Anyám, anyám, kedves anyám! sóhajtá utána a királyfi s csak a hasadó hajnalkor vette észre, hogy egy piros vércsepp ottan maradt fehér köntösén, a hol az alirumna megölelte.

HARMADIK REGE.

A zomotor.

Csaba megfejté a táltos mondását.

Először is előhivatá az olasz ötvösöket, kik aranyból remek műveket tudtak faragni; azokkal készíttetett nagy arany koporsót tiszta vert aranyból, tetejére ki volt faragva a holt vezér alakja teljes nagyságában, két oldalára a hős viselt dolgainak emlékei, a diadalmas csaták, a római fejedelmek, kik hátukon hordott zsákokból tölték trónja zsámolyához az adófizetést; az aquilejai ostrom és az áldozatok, minden ékes képekben kivésve.

Másodiknak a góth művészek készítenek ezüstből koporsót szép czifraságokkal, a hogy temp-lomaikon szokták, sok hegyes, csipkés bolthajtással, és fülkével kiidomítva, s mindenik fülkébe - volt pedig huszonkettő - egy-egy meghódított nemzet országcímere jutott, kik mind Attilát vallották uroknak, legfölül a koporsó tetején a hun nemzeti címer, Attila jelvénye, a napba tekintő sas.

Harmadik munka bizatott az avar kovácsokra. Egyszerű aczélből készítették ezek a koporsót, s nem volt azon kívülről semmi ékesség, csupán csak egyszerű név volt reá verve, kiülő hun betűkben:

«Attila.»

Most felöltöztették a királyt biborba, bogláros köntösbe, fehér haját, fehér szakállát gyöngy közé foglalták, ujjaira huztak gyémántos gyűrűket, derekára himzett övet körítettek, saruit kiverték aranyfejű szegekkel, hogy ő, ki életében sohasem viselt magán aranyat és ékszer, sem bibor köntöst, legalább a föld alá királyi pompával menjen. A halott engedett magával mindent tenni.

A hogy az arany koporsóba belefektették, mellé helyezének kardot és buzogányt, mindenféle fegyvert, lármaadó kürtöt és ivó serleget, hólyagos kulacscsal, megtöltve színborral; azután megtölték a koporsót színletig igaz keleti balzsammal, hogy az enyészet keze hozzá ne nyúl-hasson ezer meg ezer esztendő múlva is a király testéhez. Úgy forrasztották rá a koporsó-födél.

Akkor az arany koporsót az ezüstbe tették, s a mi tér a kettő között maradt, azt megtölték arany pénzzel, igaz gyöngygyel és drágakövekkel.

A harmadik koporsót pedig színig tölték vérrel. A kedvencz paripát, a mulattató bohóczot, a pohártöltő rabszolgát, az énekes fiút ott áldozák meg a ravatal előtt, vérüket a koporsóba ontva: hogyha egykor a világ végső napján felkel a nagy király sírja fenekéről, ott találja fegyverét, paripáját, kincseit és szolgálattevő alattvalóit mind maga körül.

Midőn a harmadik koporsót is rászegezték a királyra, felordított az egész körülálló nép, hogy mint a vihar hatott fel a kiáltás az égre, s elzavart onnan minden felleget, hogy szabad legyen az út Attila előtt egész a gönczöl szekeréig, melyen ő fogja az eget járni, kocsisai és kengyel-futói levén azok az idegen vezérek és fejedelmek, kiket a csatákban erős kezével elejtett.

Azután a gyulák nagy tűzrakásokat hánytak égő fatörzsekből magasra, mint egy-egy halom, száz helyen a tábor körül s azok előtt ezer fehér ménparipát áldoztak meg, szétdarabolt tagjaikat a tűz közé hajígálva, s a kürtök rívása mellett ezer ifjú szittyadalnok énekelt gyász halotti dalt, zengő kobzát verve hozzá, s dicsőítették a nagy király nagy tetteit, a minők nem történtek, mióta ég van a föld felett, és nem fognak történni ezután.

Éjszaka pedig, midőn a kürtszók elhangzottak, a góthok, alánok és markományok s más hódolt népek vezérei összegyűltek egymás között s elhatározták, hogy rá lesnek, hova fog Attila eltemettetni? - s őt alattomban felássák.

Egyiknek a kincsekre, az arany, ezüst koporsókra fájt a szíve, másik Attila fegyvereivel akart dicsekedni, harmadik fogadta, hogy serleget csináltat a nagy király koponyájából, hunok csúfságára, világ csodájára.

Megtudta e tanácskozást az ifjú Csaba vezér, s másnap reggelig három hasonló koporsót csináltatott vasból mint Attiláé, azokat megtöltötte kavicscsal s a mint hasadott a hajnal, az egyik koporsót elküldé nyugat felé, a másikat északnak, a harmadikat délnek, biztos vitézei által, hogy azokat temessék el a folyók partjaiba, királyi tisztesség mellett. A mint pedig azok három felé elmentek a három vaskoporsóval, ő a negyediket, az igazit, minden zaj és kürtszó nélkül szekerére emelteté s tizenötezer próbált vitézét magához véve, elvitte azt kelet felé.

Az alánok, markományok és a góthok szépen meglesték a nagy pompával eltemetett koporsókat s másnap éjjel fel is ásták mind a hármat és azután csak szidták egymást és saját pogány isteneiket, a mint nem találtak azokban egyebet kavicsnál.

Csaba ez alatt kisded seregével sík, róna vidékre ért, s ott sátort veretve, megállt.

Kétszáz rabszolgát kiválasztá Attila cselédsége közül s magához hivatva legkedvesebb fegyverhordozóját, az ősz Kumárt, ilyen dolgot bizott reá:

- Menj jó szolgálóm e kétszáz rabbal s vidd magaddal a király koporsóját. Addig menj, a míg egy nagy folyó partjához érsz, mely egy helyen kétfelé válik s a szerint szigeteket képez. Ott a folyó egyik ágát rekesztesd el erős gáttal, hogy a víz mind a másikba menjen által. Mikor aztán a pusztá mederhez jutottál, ásass oda mély, de mély sírt s abba temesd el a király koporsóját, újra behuzva azt földdel, s a gátat ismét elrontasd, hadd omoljék rá újra a víz s aludjék ő a föld alatt s víz alatt. Mikor pedig visszajövedsz a rabszolgákkal, jól vigyázz, hogy magad közéjük ne elegyedjél, mert a mint a tábor közepére érnek, nyíllal minden oldalról összelövedztetem őket, hogy ne legyen senki élő, a ki Attila sírját tudja, csak mi ketten, a kik el nem mondjuk azt senkinek.

Az ősz Kumár úgy tett, a hogy parancsolva lett neki. A hármas koporsót Attila hullájával elrejté nagy folyóvíz medrébe s semmi ismertető jel nem maradt ott, a miről valaha valaki reá találjon.

Mikor visszatértek a temetkező rabszolgák, Csaba engedte őket a tábor közepére jutni, akkor egyszerre minden oldalról megeredt ellenük a nyílzápor. Egy kiáltás hallatszott csak, a másokra már nem volt idő. Mindnyájan ott hullottak el rakásra, átszegezve az éles nyilaktól. Még a levegő sem tudhatta meg tőlök, hová temették el a királyt?

Csaba várta még azután ősz bajnokát Kumárt, de nem soká kellett utána várnia, mert a mint a tábori nép behantolá a megölt rabszolgák tetemeit, ott azok között megtalálták az ősz Kumárt is. Készarvarva oda vegyült közéjük, hogy ő is ott haljon el velök, hogy ne maradjon senki élve azok közül a kik a nagy király sírja fenekét látták. Így kívánta azt Rika is.

Maga Csaba sem tudta meg soha: atyját hova temették el?

És azóta sok esztendő elmúlt már: Attila sírját nem találta fel senki. Jól el van ő téve most is, s tán hallja jól, hogy mik történnek mind ide fenn?

NEGYEDIK REGE. A csillaglövés.

Hazatért Csaba bátyjai táborába, azok együtt ültek a táltosokkal és vezérekkel a nagy sátorban, mely Attila után üresen maradt.

Két testvér már ekkor gyűlölettel égett egymás iránt: egy egész világ jutott nekik örökségül, hogy tudtak volna rajta megosztózni?

Mikor a harmadik testvér is megjelent a sátor alatt, akkor kétszerte nagyobb lett a testvérek haragja, mert Attila legjobban szerette, s élteben is mindig monda, hogy ez fogja az ő birodalmát fentartani, a hogy azt az alirumna megjósolá.

A főáltos kézen fogá Csabát a oda vezeté Attila fegyverzetéhez, mely mellett daczosan állt a másik két testvér, egymást szemével méregetve s irigyen lesve, mit fog Csaba választani azok közül?

Csabának pedig megteltek a szemei könnyel midőn meglátta azt a koronát és elgondolta, hogy nincs többé a világon méltó fő, mely azt viselje, és a kardot, utána gondolva, hogy a kar, mely azzal világokat rettentett, oly csendes és hideg most!

- Ne adjátok nekem se a koronát, se a kardot, monda elfogódott szívvel, az én homlokom, az én karom nem elég erős azokat viselni, adjátok nekem Attila tegzét és puzdráját, én beérem azokkal!

A két testvér nagyot nevetett fölötte. Gyermekeknek játékszer kell! Nem irigyelték tőle a nyilakat; hadd vigye magával.

Csaba pedig kiment a sátorból a nyilakkal, s félrevette magát egy berekbe, a hol a forrás vize mellett eltemetett hősök sírkövei álltak.

Ott leült az egyik sírkőre s fejét tenyerébe hajtva gondolkozott, mit tegyen a bűbajos nyilakkal.

Egy nagy gondolat támadt szívében.

Felfeszíté az ideget s ráfektetve az ezüst tollu nyilat, felemelé azt és monda:

«Menj jó nyilam, atyám nyila, Isten nyila, a hová én most küldelek. Repülj fel-fel egész az égig, ott keresd meg azt a csillagot, a mely Attilaé volt hajdan, és hogyha esik az lefele a véghetetlen égből, löveld meg, szegezd keresztül, hogy soha le ne hulljon az égből.»

Azzal elpattantá az ideget: a nyil szállt egyenesen fel a magasba, sebesebben mint a hogy a madár tud szállani, mindig feljebb, mindig feljebb, míg egészen eltűnt Csaba szemei elől, és nem esett vissza többé.

Estenden azonban, midőn bealkonyodott az ég s kezdtek a csillagok egyenkint megjelenni rajta, íme egy fényes jel volt látható a menny boltozatján: egy ezüst nyíl alakja, mely hegyével egy fényes csillagban végződik.

- Atyám nyila! mutatott fel az égre magasztos diadallal Csaba vezér s mind a népek ott körülé áhitattal tekintének a csodálatos égi jelre, mely úgy tűnik fel, mint egy nyíllal meglőtt csillag, melyet reptében ellőttek.

Három éjjel látszott fenn az égen a megnyilazott csillag, azután eltűnt az égből. A bűvösmondás nem engedte, hogy leessék, hanem elment az bujdosni világtalan világokig. De valahányszor nagy harczok készülnek itt a földön, megjelenik az emberek fejei fölött az atya

nyila, a csodálatos ragyogó jel, melylyel egy égi kéz az emberekre nyilazni látszik s napokig fenyegetve áll az égen s azután megy ismét odább ismeretlen útjaira.

A bölcsek üstökösnek nevezték el a csillagot, de ők sem tudják, hogy miért hordja ott azt a nyilat szívébe löve? honnét jön, hová lesz? s miért jelenik meg mindig emberek romlása előtt?

Ha egyszer az a nyilas csillag le talál esni a földre...

ÖTÖDIK REGE. Csaba íre.

Milyen mulandó a világ! milyen mulandó az ember.

Még ma reggel fényes, diadalmas férfiak vagytok, holnap csendes, hallgatag emberek lesztek: még ma azt kérditek merész arczczal az égtől, hol van az idő, mely túl akarja élni a hun népet, hol az Isten, a ki megingassa örök birodalmát? s holnap az esti szellő fogja azt kérdeni: hol vannak azok a férfiak, a kik tegnap a csillagokkal beszéltek?

Oh milyen könnyű elmúlni!

Ha annyi csillag le akarna esni az égről, a hányan el fognak esni a földön, olyan feketén maradna az ég, mint a bezárt sír.

Nézzétek ezeket a fényes hadakat! Nincs olyan magas hegy, a honnan végüket lehetne látni, ha a föld meghasadna alattuk, nem volna elég mély őket elnyelni, ha az ég leszakadna rájuk, nem volna elég magas őket eltemetni, oly erősek, oly hatalmasok. Nem a vihar az, a mi hangzik: az ő csataordításuk az; nem a földrengés az, mitől a föld reszket: az ő lovaik robogása az; nem az erdők rengetege az, a mi köröskörül befogja a láthatárt: az ő lándzsáik zúgó erdeje az; nem a felhő az, a mi elsötétíti a napot: az ő nyilaik zápora az!

Oh mi hatalmas nemzet Attila népe!

Mennyi örökséget hagyott fiaira a hun király! egyiknek a föld egyik fele, másiknak a másik fele, - a harmadiknak jutott az ég.

És még az sem volt nekik elég.

Egy kard és egy korona maradt Attila után; a kardot választá Elmanzár, a koronát Uzindur, és azután megbánták mind a ketten, hogy mind a kettőt meg nem tartották maguknak.

Ejh, milyen kár ennyi szép országot kétfelé osztani, gondolák magukban. Minek volna ketté szakasztani a szép hun nemzetet. Gondoljunk egyet testvér.

Szálljunk le a síkra ketten, ide mellém, a ki engem szeret; oda melléd, a ki téged szeret, harczoljunk meg a világ birodalmáért. Öljük egymás népét, míg benne tart, a melyik fenmarad, uralkodjék egyedül egymaga.

Tetszett a tanács Uzindurnak, tetszett Elmanzárnak is: csak a legifjabb, Csaba, szomorodott el felette, s sokáig könyörgött nekik, hogy ne pusztítsák egymás drága rokonvérét, forduljanak inkább háttal egymásnak s menjenek, ki jobbra, ki balra.

Nem hallgattak reá azok. Az egész hun nemzet leszállt a Duna melletti nagy síkra, ott két roppant táborra oszlott, mely egymással szembe állott; csak kevesen, alig tizenötezernyi had vonult fel Csaba vezérrel egy hegyre, onnan nézett alá sírva az egymás halálát készítő népre.

A keleti szolganépek mind Elmanzárral tartottak, a nyugatiak Uzindurral és sem egyiknek, sem másiknak neve nem maradt fel máig.

Volt egy ravasz fejedelem az idegen népek között, a kit Alariknak hívtak. Midőn Attila fiai felszólították a nagy rengeteg táborát, hogy ki kit szeret, álljon a mellé s a melyik legyőzetik, az szolgálja a másikat; akkor ez idegen király összeszólalkozott a többi jövevény fejedelmekkel, kik mind Attila fegyverhordozói voltak s ilyen dolgot főztek ki egymást között:

A beállandó csatában az idegen harcosok arra vigyázzanak, hogy egymást ne irtsák a harcban, hanem ha Elmanzár kelet gothjai találkoznak Uzindur seregével, vágják közérővel a

hunokat, s Uzindur nyugati góthjai Elmanzár hunjait, egymást pedig megkimélje a góth és a markomány, hadd fogyjon maga a hun egymás kardcsapásaitól, s mikor mindkét testvér jól megirtá egymás rokonnépét, akkor az idegen fajok meg nem fogyott erővel támadjanak mind rájuk, és veszítsék el mind a kettőt.

Jól volt kifőzve, jól volt végrehajtva.

Korán reggel megkezdődött a harcz, hajnalhasadtára megszólaltak a kürtök, a vezérek kiálltak seregeik elejére s a zászlókat kibontották; a nap is reszketett ennyi kard láttára.

Megindultak egymás ellen a seregek, pedig semmi jó jel sem mutatkozott a harczra. A míg még veszteg állottak szemben, sánta vaddisznó jött elő az erdőből, kilencz koczájával s nagy rőfögve, sántikálva végig baktatott a két sereg között. Ez nem jó jel! dörögék a harczy jósok. - Midőn pedig megindultak, olyan nagy forgószeél támadt a két tábor között, hogy egymást nem láthaták tőle, s az összerontó két sereg szemét elvakítá porral.

- Csak előre! ordítá a két királyfi, daczolva éggel és viharral s a tánczoló szélörvény közepébe vágatának paripáikkal, kivont karddal vágva utat a zivatarban. Bibor palást volt Uzindur nyakában, tarka párduczbőr Elmanzár vállain.

De a szélisten nem engedé megcsufolni magát. Ott megfordult haragosan egy álló helyében tízszer, huszszor s a két egymásra rohanó királyfit úgy vetette le lováról, hogy az egyik balra esett, a másik jobbra fordult le, a zászlóvivők kezéből kitekerte a zászlókat s midőn bömbölve odább vonult, meglátszott ott a magasban, hogy ragadja, hogy csóválja felhős üstökében Uzindur biborpalástját s Elmanzár párduczkaczagányát, ringy-rongy foszlánynya szaggatva.

A hun íjászok nyilat lőttek a forgószeélbe, belékiáltva a vad káromlást:

«Vidd ezt fiadnak ebhozta! kutya áldotta!»

Azzal rohantak egymásra. A szél bömbölve ment tova.

Percz mulva túl dörgé távozó üvöltését a harczy lárma, a buzogányok döngése a paizsokon, a harczy bárd öldöklő zuhanása, a nyílsüvöltés, a kardcsattogás, s a hosszú góth lángpallosok csattogása.

Nap ne lássa ezt a képet! föld ne álljon meg alatta! Hogy gyilkolta testvér a testvért eszeveszett indulatban! hogy tompult el a hun fegyvere a hun vérben! hogy küzdöttek egymással még a földre leesve is, késdöféssel, fojtogatással.

Egy órában két csapat küzdött egymással, a másikon egy sem volt ott, lefeküdtek, elhullottak.

Mint két vérengző oroszlán kereste egymást a harcz dühében Elmanzár és Uzindur. Uzindurt meg lehetett ismerni a fejére tett tízágú koronáról, mely tízfelé lövellte sugarát, a mint a nap gyémántos szarvaira sütött; Elmanzárt is megismerték hosszú egyenes kardjáról, a mit Isten hajított alá az égből, s melynek minden csapása azt mondta: «meghalsz».

Délig tartott már a harcz; a két királyfi keresztül-kasul gázolt ellenfelének táborán, úgy, hogy mind a két tábor megfordult egészen, egyik a másik helyét foglalta el. Csak hogy felényi helyen elért most mind a kettő, mint hajnalban.

Csak ekkor vevék észre Attila fiai, hogy az egész csatatéren egyedül küzd a hun egymással; a góth, alán, az idegen lassan különvált a harcz alatt s míg a keleti hősök egymás erejét fogyaszták, addig ők megpihentek, s nagy erős zárt tömegben fogták körül a megfogyott hun sereget.

- Ne bánts egymást, ne öld a testvért, hun vitéz! ordítá mind a két testvér az összegomolyult hadakra s kétségbeesve futottak, szétválasztani küzdő vitézeiket. Késő volt már. Az idegen hadak zászlói már köröskörül lobogtak a halmokon, s a hun csak felényi volt, mint előbb.

Hol legtöbb halott feküdt egy rakáson, ott találkozott össze a két testvér. Egész nap egymást keresték véres kardokkal kezeikben, most megtalálták végre; megtalálták, de csak azért, hogy összeölelkezzenek, s búcsút vegyenek egymástól.

- Elrontottuk a hun népet! szólt Uzindur, bátyja vállára omolva.

- Csak három napja Attila halálának! hörgé Elmanzár és alig tudta a szót kimondani.

Az idegen hadseregek már megfútták trombitáikat s a délczeg Alarik kiáltása hangzott fennen:

- Eljött az óra Hógnak és Mágógnak hadai, hogy eltörültessek a földnek színéről; hajolj meg a te uradnak, a halálnak arcza előtt.

- Nem úgy rabszolga! ordítá Elmanzár felemelve irtózatos fejét s hátravetve vérázott fürteit. Engem küldött az Isten te reád, nem téged én reám. Te vagy a bűn, én a büntetés. Ismered-e még e kard villogását. Fordulj vissza Uzindur: én jobbra, te balra! Vágj bele, a hol sűrűjét látod. Te pedig Csaba oda fenn a hegytetőn, fuss e hegyről, fuss hazáig, a hét hegyen hét erdőn túl, vidd híru az apáknak, hogy a hun nemzetet nem üzte el senki e földről, mert itt hagyta magát eltemetni.

Csaba vezér hallá a hegytetőn bátyja kiáltását, de nem fogadta szavát, hanem a mint meglátta a hun veszedelmét, rendbe állítá kis tizenötezernyi hadát s midőn ott alant százezrek omlottak egymásba, ő elszántan lerontott közéjük s hátulról ütve a támadó markományokra, véres utcát vágott magának rajtok keresztül testvérei seregéig; Elmanzárt és Uzindurt kiáltozva végtől végig.

Mentül tovább haladt az ellenség közepébe, annál többen-többen jöttek mind egyre ellene, a sok meredő dárdától nem láthatta a hun lobogókat, a három testvért úgy szétterelték egymástól, hogy a kietlen nagy síkságon egymásra nem birtak akadni s csak úgy bolyongtak előre hátra.

Össze volt már keveredve minden tábor. Örömet elhagyta volna a harczot egy is, más is, de nem tudhatta, merre van előre, merre hátra? akár merre vágta keresztül magát, mindenütt új ellenséget látott szemközt jöni, és az ellenség is ment volna már a csatatérről, de mindenütt hun csapatot talált s ölték egymást, míg benne tartott.

Csak a késő holdtalan éjszaka vetett véget az örült harcznak, eltakarva árnyaival élőket és halottakat.

Minden tábor ottan ült meg, a hol az alkony meglepte, s a neszező éjszakában a haldokló százezrek nyögése fölött hallatszott a távol kürtök hívogatása, mint gyűjté mindenik sereg szétszórt harczosait ismét össze.

Kürtöltetett Csaba vezér is, éjfélig fuvatta a kürtöket. A jó harczos hadseregből nem jött vissza több ötezernél, tízezer ott feküdt halva, haldokolva a vérrel tiport mezőn.

Csaba vezér szeméből megeredt a könny, mind igazi fejenként kiválogatott hősök voltak azok, színe java a hun népnek, a kik őt mindnyájan úgy szerették, miként édes testvérüket. Most olyan halaványan fekszenek a földön. Kezeikben a fényes kelevéz, fejeik alatt a délczeg paripa.

A királyfi addig búsult ennyi jó vitéz elmúltán, míg egyszer azt gondolta magában, hogy elővette bűvös tegzét s a második nyilat ráfektetve mondá:

- Repülj nyilam, atyám nyila, Isten nyila; keresd fel azt a jó füvet, mitől minden seb beheged, mitől az élet visszajön, találd meg nekem azt a mezőn.

És a nyíl elrepült süvöltve, sokáig repült a föld felett, egyszerre lecsapott a fű közé.

Csaba vezér futott utána. A fű között meglelte a nyilat s íme az egy mezei virág közepén volt keresztüllőve, melynek nagy széles ernyője volt felül, tömjén szaga s a hol e nyíl megsértette, ott kék tej folyt belőle.

A királyfi rögtön meghagyá a táltosoknak, hogy a hol olyan növényt lelnek, szedjék össze a mezőkön s facsarják ki valamennyiből azt a kékes fehér tejet.

Akkor vevé Csaba a tömlőt, melybe a virágtejet facsarták s végig járva a holtak mezejét, egyenkint felkeresé ottan minden elhullott harcosát, s újját a bűvös írbe mártva, megkené azzal tátongó sebeiket, s íme a merre csak járt, mindenütt felkeltek utána a már meghidegült tetemek, helyreigazíták sisakjaikat, pánczélaikat nyiladozó sebeik felett, felnyergelék holt paripáikat, összekeresték elhullott fegyvereiket, szépen csatarendbe álltak, mindezt egy szó beszéd nélkül, úgy hogy midőn szürkületkor Csaba vezér hátratekintett, egy halavány táborn látott csatarendben háta mögött, kiknek sápadt arcza mind ő felé volt fordítva, merev, mozdulatlan szemei egyedül ő reá néztek. Mindenik ezred derekán ott álltak a zászlótartók, kezeikben a kibontott lobogó, de a szél, bár erősen fűtt, nem lobogtatá azokat, sem a lovagok kócsagjait, darutollát; vitézkötés és párduczbőr mozdulatlan csüggött rajtok.

Már szóltak a támadók kürtjei korán reggel, a félbehagyott harci munka újra elkezdődött. Előjöttek újra a vad, félmeztelen hadak, kik lovaik hátán háltak, és a fényes pánczélos légiők és összezsaptak egymással. Háromszor kivágta magát Elmanzár a tömkelegből néhány ezred magával, háromszor visszatért újra, hogy az ott maradtakat kiszabadítsa, az elhulltakat megboszulja: harmadszor már csak huszonnégy jó lovag tért vissza vele a csatatérre. Most már csak azért küzdött, hogy meghaljon, odaveté magát, hol legdühösebben folyt még a harcz - megölte az alán vezért testőrei közepett, s letépte a gothok zászlóját az elrabolt kopjanyélról; vitézei egyenként elhullottak mellőle, ő maga paizstalan, pusztá fővel nyargalt a vérmezőkön keresztül; és nem tudott meghalni sehol. Jó vitézek, híres hősök állták útját, mind elhulltak; kardja áthatott vérten, sisakon, őt nem tudta senki megölni. Pedig már csak egyedül volt. Betáutorogta az elvesztett csatamezőt, keresve halálát, s mint a dühödött fenevad, ijedelme volt egymaga az egész csordának, mely kétfelé nyílt előtte. Hogy nem tud meghalni sehol! Végre eszébe jutott az, hogy kezében a hadisten kardja van, az nem engedi, hogy meghaljon, midőn már nincs kedve élni. S fogta a kardot, beleszúrta azt a földbe markolatig, elhánnya magáról királyi öltözetét, úgy ödöngött ki fáradtan a tomboló seregek közé, buzogányát forgatva feje fölött; messziről egy nyíl eltalálta; keresztül járta szívét, lerogyott, a rohanó hadak keresztülgázoltak rajta. Senki sem tudta meg, hol esett el?

Csak Uzindur harczolt még a hunok valamennyi ellenségeivel népe maradványai közt. Utolsó erőfeszítés volt az minden részről. Ide tartott goth és alán, ki még mozdulni birt, ki még torkig nem lakott a vérrel.

A legelkeseredettebb harcz közepén váratlanul, zajtalanul egy új sereg lepte meg a küzködőket: Csaba vezér harcosai.

Hatezer megmaradt vitézét hátrahagyva, hogy őrizzék a szekérvárban maradt nőket és gyermekeket, ő maga a feltámasztott tízezernyi sereg élén megindult az ütközetbe; kezében csóválta a hétágú csatacsillagot, mely hét sebet üt minden lecsapásra, s keresztül jár pánczélt, paizst.

Szóttanul követték a halvány férfiak, még a kardnak is alig volt hangja; s a hátrahagyott testvérek bámulva nézték, hogy a lovak lábai alig látszanak a földet érni, s az induló sereg robogása nem hallik a mezőn.

- Rajta! előre! sírból kelt vitézim! kiálta a királyfi a küzdő tömegek közé érve; a néma bajnokok sarkantyúba kapták paripáikat s repültek utána, mint a szél.

Az ellenség hadsorai megrettentek a halvány sereg láttára, mely villogó karddal közeledett rájuk: nem egy a tegnap győzők közül ismert rá a már egyszer megölt ellenség alakjára, ki most tátongó sebével újra felült paripájára s újra csóválja a kardot. És kard, kopja hiába fárad ellenük, a vett sebet nem érzik ők, a vas éle nem fáj nekik, a nyíl megáll testökben s még csak ki sem rántják onnan, így haladnak harczolva előre.

A győzelmes Alarik messziről látva seregei bomlását, szembeszállt az új ellenséggel, ő maga vezette győzelemittas harczosait ellenük.

A mint megpillantá Csabát, egyenesen neki vágatott. Egy magas bajnok alakja állta útját. A hős Tusa alakja volt az, kit tegnap egy góth nyilával szíven keresztül lőtt, a nyíl tolla most is ott állt ki melléből; Alarik hozzávágott hosszú lángpallosával, a rémvitéz nem kerülte ki a csapást, végig hasította testét a kard. És akkor látta Alarik elborzadva, hogy a sebből egy csepp vér sem jött ki, az arczon nem látszott fájdalom. A rémvitéz most visszavágott; Alarik kardját tartá a kard elé, s a mint hozzáért ama vas, mintha a villám ütötte volna meg, úgy elzsibbadt egyszerre karja s a lángpallos messze kirepült kezéből, süvöltő ívet képezve az alán sereg zászlói fölött.

Előre Csaba! előre sírból kelt vitézek!

Fel Criemhild! Fel Nibelung hősei! Erre a csatatér; ne arra tartsatok!...

Mindenki menekül...

Ki nyugat, ki kelet, ki meg északfelé, fut, merre az ijedelem viszi. Barát és ellenség, győztes és legyőzött, szerteszét riadva, lehült harczy vágygyal száguld el a csatatérről; megrettent a legbátrabb férfi is e tömegben közeledő hullahősök sápadt alakjától, kiket kard meg nem öl, kiken dárda, nyíl vért nem ereszt, kik szótlannul haragttalanul nyomulnak előre, lábaik dobogása csak alig hallatszik, a lesújtó kard is csak villámlik, de nem cseng kezeikben. Előttük két csodás alak járul: az egyik Csaba vezér, pánczéltalan, sisaktalan ifju, kezében a hétcsillagu lánczos buzogány; mikor lecsap vele, mintha annyi csillag sújtana alá az égből. Őt pedig senki sem sértheti, akár jobbról, akár balról, akár elől támadja őt az ellenség, mindenütt egy fehér árnyat lát maga és Csaba között, mintha valami női alak repkedne a vezér körül, ki félre csap nyilat, kardot, a mely felé van intézve. A másik alak Tusa vezér, szíven keresztülütve a nyíl! teteme nyílt sebekkel rakva: lovának csak három lába van, a negyediket góth alabárd vágta el csülökben, és a ló három lábbal is oly gyorsan fut, a szél alig ér nyomába.

Mindenki eltakarodott már. Uzindur zászlói délnek tünedeznek el, a góth, a szláv északnak, nyugatnak rohant csörtető táborával, a vérmezőn nem maradt más, csak a halottak: a halottak ott a földön, s a halottak ott a lovon.

Egy sem hiányzott a hullahősök közül, csupán kéz, láb s egyes tagok hiányoztak róluk, a miket a harcz itt-amott leszabdalt fagyos tetemeikről.

Végzett munka után hadi rendbe álltak Csaba vezér előtt, mintha kívánnák, hogy mustrát tartson fölöttük. Az ifjú vezér végig ment a hadsor előtt; itt-ott régi ismerős bajnokát pillantá meg; annak megszorítá kezét, olyan hideg volt ez a kézszorítás.

- Jó hőseim, szól a vezér, halott vitézeihez, figyeljete szavaimra.

Meg sem mozdultak azok, úgy figyeltek.

- Ti eljöttetek az én hívásomra az örök nyugalomból, hogy a hun nemzetért megvíjjátok a hős harczot. Dicsőség érte az Élőnek, az Örökkön-élőnek!

E szóra a hullahősök mind felemelék kőmerev szemeiket az égre, s ajkaik mind nagy kiáltásra nyíltak meg, mintha diadalordítást hangoztatnának: de hang nem hallatszott ez ajkakra; csak

nagy sokára, midőn ajkaik ismét csukva voltak, hallatszott onnan magasból, mintha az égboltozat verné vissza, a néma kiáltás messziről jövő visszhangja, oly hosszan, oly kísértetiesen...

- Ti jó hősök, kik a hun nemzetért elhagytátok a sírt, im jutalmul fogadom tinektek, hogy én elviszlek benneteket azon földre, honnan apáink egykoron kijöttek, s a holott ősapánk, az ősz Bendeguz uralkodik most is, oda viszlek vissza, tűzön vízen által, s ottan temetlek el, mint jó igaz vitézt, egyenkint titeket, ősi hon földébe, szent vizek partjára, választott fák alá.

E mondásra ismét fölemelék hideg szemeiket a hősök az ég tájai felé s kétszer kiáltottak néma szájnyitással, kétszer verte vissza az ég boltozatja az itt alant nem hallható kiáltást.

- Valahányszor pedig veszély fenyegeti a jó hun nemzetet, melynek maradványa itt amott elődöng, századok, ezredek mulva, meghalljátok ti azt az élő föld alatt, s felköltsetek engem, ki én is ott alszom majdan közöttetek, lábtól a paripa, kéztől az éles kard, s kirohanunk onnan, keresztül égen, földön, s újra megharczolunk Attila népeért!...

Itt ezeknél a szóknál a halvány hősök mind kardot emeltek, s vérteiket verték döngő buzogánynyal, hármas három rivallásra nyitva ajkaikat s pillanatok mulva oly zaj visszhangjait verte vissza az ég, mintha százezer kard csattogna oda fenn, vészes fenyegetve, s hármas három ordítás zengne a magasból menydörgésként alá.

Ti örök vitézek!

HATODIK REGE.

A fehér sas.

Csak ötezer férfi maradt és az asszonyok és a gyermekek Csaba vezér táborában.

Mint örültek valamennyien, midőn messziről meglátták, hogy jön a vezér egész seregével; ifjak, nők, gyermekek oda futottak eléjük koszorúkkal, lobogókkal S édes öröm mosolyaival.

Ölelő karokkal siettek a hunok Csaba vitézei elé.

De hogy döbbsen meg, midőn közelértek e halvány alakokhoz, kik nem szólnak, nem felelnek, kik nem ölelik vissza a szerető testvért, nőt, anyát, gyermeket, csak néztek reájok könnytelen szemekkel; egész testök olyan hideg. Maga a vén vezér Tusa, háromlábú paripáján hogy lovagol oly szóval, hogy horkolnak tőle az élő paripák szörnyen.

A nők elvivék magukkal visszatért szeretteiket, leültették tűzhelyükhöz, ételt, italt adtak nekik, arczaikra csókot, ölükbe csevegő gyermeket. Mind hiába, tűz nem melegíti fel őket, sem bor nedve, sem asszony-csókok, sem gyermek-hizelgés. Álom le nem csukta szemeiket soha.

- Menjünk ez elveszett helyről, mondá Csaba népeinek: - ti, kikben még a szív dobog, menjetek el azon helyre, hol anyám sírját hagyátok; települjete ottan. A mennyire azon helyről beláthatni, örökké megmarad ott a hun. Mi többiek visszamegyünk őseinkhez, s eltemetjük egymást ottan.

Nagy sírva útnak indultak az élők, nagy hallgatva a halottak! Ezek közrefogták amazokat s a mint haladt szép csendesén előre a hun nép maradványa, a körüllovagló hősök csapatai úgy látszottak közelből is, mintha a távol ködei feküdnének rajtuk, s arcok és vértek homályos kék színben olvadnának össze, mintha nem is a földön járnának, hasonlóak a légi tüneményekhez, miknek teste nem vet árnyat, miknek lába nem hagy nyomot, miknek szava érzik inkább, mintsem hallik.

Első reggel, mikor Csaba vezér fölébredt, egy fehér sas ült sátora fölött, a kitűzött zászló gombján pihenve meg, hosszú fehér szárnyát alá csüggeszté két felől, nagy sötét fekete szemeivel az alá s fel járók közé nézett s a kik felnéztek rá, mindnyájának úgy tetszett mintha e szemeket látta volna már máskor, mintha emlékeznék e sötét bűbajos pillantásra...

A mint a vezér kilépett sátorából, a fehér saskesely megvillantá fényverő szárnyait, felborzóla testén minden tollát, s elszállt e kopjanyélról, háromszor kiáltva emberihez hasonlatos hangon, mintha mondaná a népnek: «utánam jöjete».

A sas keletfelé repült, a nép követte repülését, ha elfáradtak, ő is leszállt s este, midőn elpihentek, ismét elfoglala helyét a vezér sátora fölött, ott töltötte az éjszakát; reggel ismét tovarepült, vezetve a hun maradványt erdőkön, pusztá rónákon, vizeken keresztül.

Ellenséges földi népek, hallva a hun nemzet esetét, feltámadtak mindenütt Csaba futó népe előtt, hogy a maroknyi menekvő sereget elpusztítsák.

Ezek csak a zajt hallották meg útjukban, az előttük vonuló halvány csapat előtt elmúlt az ellen, mint a kaszált fű, hozzájuk csak a távoli zivatar hangja hallatszott, s mire odaértek, csak a véres mezőt s az úton elhullt testeket találták.

Végre a délibábos pusztákon túl magas hegyek emelkedtek a menekvő sereg elé, nagy erdőkkel, vad folyókkal; ott elveszett Attila népmaradványának útja, erdők, hegyek eltakarták őket: mindig mélyebben hatoltak a vad rengeteg közé, soha nem lakott vidékbe, hol az emberhangot csak az ő ajkairól ismerte a visszhang.

Hét napig utaztak a rengeteg között a fehér sas röpte után. A hetedik napon leszállt a szent turul egy magas hegy ormán, s a hun maradvány is leszállt ott lováról, mert az a hegy volt Rikának sírja, és az a hely az örök haza, melyen erős jóslat után világ végeig kell tartani Attila népének.

Itt elpihent a fehér turul örökre, és soha azóta meg nem jelent az a hunok maradványai előtt, jeléül annak, hogy e földről nincsen hova menni.

HETEDIK REGE. A Stambulig lőtt nyíl.

A mint Csaba a Rikahegy mellékén megtelepíté a népeit, ime délfelől egy rongyos vitéz közeledik felé; összehasogatott pánczélja, csonka kardja, maga is ágtól tépett, fegyvertől darabolt.

- Ki vagy? honnan jössz? kérdezők a hun vitézek.

- Én vagyok az utolsó, Uzindur bajnokai közül, felelt az ágról szakadt, tul az Isteren menekültünk vezérünkkel; a görög császár jól fogadott bennünket, este itallal elaltatának s éjjel leölte a görög nép az alvó hősöket mind, magam szabadultam meg, elrejtőzve a hullák között.

- Hát Uzindurral mi történt? kérdé aggó szívvel Csaba.

- Bátyádat is legyilkolták, fejét kitették a hypodromban a népség bámulatára. Görög császár maga ül a trónon, mely előtt Uzindur feje áll, s lábát annak homlokán nyugtatja.

Csaba csak felsóhajtott erre, nem szólt senkinek egy szót is: felhágott Budvár ormára, a holott még tornyok álltak, erős kőből megépítve, vevé legutolsó nyilát, ráfektette a tegezre, s hosszan meghuzva az ideget, elátkozá a bűv mondást:

- Repülj nyilam, atyám nyila, Isten nyila, találj meg görög császár szívét, ott a hol ül trónja magasán, lábát Uzindur fején nyugtatva.

S mérgesen ellőtte a nyilat; repült az messze süvöltve, hogy a ki meghallotta a légből zúgását, megborzadt belé szívében.

Görög császár pedig ült a hyppodromban magas bíbor trónban, aranyos palástját gyémánttal kapcsolva, kösöntyüs lába egy szőke fejen nyugvott, a szép szőke fürtök körül elomlottak a bíborzsámolyon.

- Ime görög népek! szólt magas királyi botján fölemelkedve görög császár. E fő ama világot ostromozó Attila fiának feje, ki egykor mindenki fölött volt, most ime lábaim alatt van. Reszkessenek a barbarok ivadéki!

Azzal megrugta a fejet s legördült az a lépcsők aljáig, a szolgák lábáig, az asszonyok hímes palástjáig.

Azon pillanatban éles nyíl-süvöltés hasítá át a léget, görög császár szívéhez kapott legottan, egy szót sem vala ideje kimondani, egyenesen a hogy felemelkedve állt, végig bukott a lépcsőkön, koronája leesett fejéről messze, és a lélek még messzebb repült ajkáról, mely lecsukódott örökre...

Ez volt Csaba harmadik nyila, az utolsó nyíl.

NYOLCZADIK REGE.

Hadak útja.

A Rikahegy környékén megtelepíté életben maradt népét a királyfi, kimérte határaikat, a meddig bűvös bájos anyja megjósolá, megtanítá őket hová építsenek várakat, falvakat, mozgó sátorok helyett kőből és faderekakból állandó lakhelyeket, mert ő nekik itten kell ezután élni.

- Meddig a tűz hideg nem lesz, meddig a folyó le nem foly, meddig télre tavasz derül, meddig égből jön az áldás, addig jó népem itt *székely*.

És lett e nép neve *Székely*.

Csaba odagyűjté őket maga körül, s nagy áldást mondott reájuk.

- Töltsétek be ezt a földet, s legyen boldog, ki itt lakik: hős a férfi, hű az asszony; otthon béke, künn dicsőség; Isten lelke minden házon, Úr áldása minden földön. Soha el ne muljatok innen.

S lám azóta hány év elmult! ezernyi ezer esztendő! s a jó székely nép szívében még most is él Csaba jós beszéde. El nem hagyja saját földét, él munkával, szegénységben, s ha elmegy is, ha úr lesz is, meg csak vissza kívánczik, elhagyott hegyei közé.

- Mi pedig elmegyünk tova, - mondá Csaba, az egyre halványuló hullahősöknek. - Vissza oda, hol a tengerparton szittyá testvérek legeltetik méneiket, hol a vad hun íjász, tegze idegét pergetve, dalol álmodott csatákról. Otthon jó lesz majd alunni tenger mormogása mellett, paripák dobogása alatt. Oda jöttök velem vissza.

Az elmaradók búsán sóhajtottak fel erre:

- Hajh, ne hagyjatok itten bennünket. Hova leszünk ennyi idegen nép között? még gyökeret sem verhattunk a földben, már is kitépnek bennünket iziglen.

Csaba felemelé kivont pallosát az égre és szólt a hun vezérekhez:

Íme lássátok, hogy e kard bűverő legyen kezetekben. Vegyétek át azt én tőlem s hogyha nagy veszély fenyeget, hívjatok bennünket általa. Ha a légbé vágtok azzal, szél megállít bennünket utunkban, s visszatérünk, megsegítünk; ha a folyót megütitek vele, kiárad az és utunkat állja, s visszajövünk, csatát verünk; s ha leszúrájátok a földbe nagy veszedelem idején, megrázkódik az alattunk s jelen leszünk, nem hagyunk el.

Azzal bucsút véve tőlök, a hidegen holt bajnokok megölelték elmaradó társaikat, középre vették a királyfit s mint zúgó szél, mint tengermoraj, elenyésztek a láthatáron.

Mentek, mentek: alig értek a szomszéd ország határáig, midőn vad szél kerekedett ellenük, mely majd lehányta őket lovaikról, az ősz úr, a vén Nemere zuzmarás szakállá havat, deret rázott szemeik közé.

Álljatok meg.

Már ekkor a székely népet megtámadták vad szomszédok; el kellett volna veszniök a túl-nyomó ellen miatt.

A holt hősök gyorsan visszafordulának, megjelentek a harctéren, sebesebben a viharból, mint a pozdorja omlott szét előttök a táborzó ellen; kitisztult a székely határ.

Csaba és holt vitézei másodszor is útra keltek.

Mentek, mentek három nap és három éjjel; harmadik nap reggelére egy nagy folyóvízhez értek, mely úgy kiáradt előttük, mintha tengerre vált volna.

Vissza ismét! Veszély van Székelyországban! dákok, kvádok, marahánok barom csoportja tört rájuk.

Oh szegény nép!

Újra visszatért robogva az eltávozott halott had, zászlóik megjelentek újra a láthatár felhői közt, mintha magok is a felhők közt járnának immár, s a fénytelen kopja, dárda lekaszálta, learatta a felcsődült ellenséget; elfutott, a ki megmaradt.

Békével mehetett tova harmadszor a hullatábor! hetek múlva, havak múlva elért a tenger partjára, hol az ősz Bendegúz vezér százötven esztendőt élt már, s uralkodott a honn maradt hun nemzeten.

Csaba vitéz elbeszélte Attila viselt dolgait az ősz fejedelem előtt. Az búsan hallgatott reá; nem jobb lett volna-e Attilának nem születni, annyi vitéznek meg nem halni?

A hazatért halottakat azután eltemették szépen, zúgó tenger zöld partjára, lengő kopjas sírok alá, egymás mellé valamennyit.

Még tán első álmukat aludták ottan, egyszerre megrázkódott alattuk a föld, felköltve őket koporsóikban.

- Fel a földből; fel a sírból! Nincs még idő az alvásra! Előre örök vitézek, veszélyben van Csaba népe.

S előtámadtak a sírból mindannyian, lerázták magukról a port, megemelték rozsdavette kardjaikat, felnyergelék csontvázzá vált méneiket; s még egyszer rajtahajtottak a hun testvérek elleneire, s meggázolák, megtiporták azt úgy, hogy az otthon maradt csecsemő is megsiratta harcaikat.

Úgy feküdtek ismét vissza sírjaikba, úgy aludtak el csendesen.

*

Fű benőtte már a partot, innen is tovább ment a hun nép, ott feküdt Bendegúz és Csaba vezér is a többi között, őket is elfeledték már.

Csak az elmaradt székelyek várták vissza még sokáig eltávozott hőseiket, szájról-szájra, ivadékról-ivadéokra szállt a monda, hogy elment tova Csaba vezér, de majd visszajő derék táborral, mikor a székelynek már legrosszabbul foly a sorsa.

Folyt pedig sorsa elég rosszul: de nem jött el segíteni Csaba vezér, s a kik még vártak utána, azokat ki is csúfolták, s ha valamire azt akarták mondani, hogy sohasem történik az meg, a gunyolók azt mondták helyette:

«Akkor lesz meg, mikor Csaba vezér eljön.»

Lőn pedig, hogy minden oldalról megtolult a vész a kis székely nemzet fölött; hatalmas szomszédok szövetkeztek ellene, hogy eltöröljék. Tíz embernél is több jutott egy székelyre, s ha minddel megküzdöttek volna is, azoknak sok atyjafia van, nekik sehol a világon. Bizony-bizony el kell veszni!

- Most ha jönne, most kellenél Csaba vezér, jó vitézek! - sóhajtának a szorongatottak. - Halljátok-e, tudjátok-e mennyi halál közelg reánk.

Régen alusznak azok már, régen is porrá váltak már, még a föld sem ismerné, ki melyik volt az ő porhamvok? Olyan mély a holtak álma.

S már lángban ég a határ köröskörül, már hallik a kürtök szava; nagy elsötétlő táborok szállnak a hegyekről alá; tenger a kis sziget ellen.

Sírnak a nép asszonyai, halálra készülnek a férfiak, s ha gyermekeikre tekintenek, szomorúan kérdezik magukban: miért kellett ezeknek születni?

Csaba vezér, hős vitézek magas égben, mély föld alatt, halljátok-e ezt a hívást?

Már kezdődik a kétségbeesésnek harcza, midőn íme holdvilágtalan éjszakán nagy zaj támad az ég boltján, zörög a dárda, csattog a kard, robog a paripa, tárogató rivall, égrendítő zajjal ezernyi ezer fényes alak rohan végig a remegő csillagok között; halvány arczaik ragyognak, fegyverök tüzet villámlik, paripaik patkói alatt szikrázik az égboltozat.

Csatára! csatára! Csaba jön és halott vitézei. Nézd, hogy csillog, nézd, hogy villog kezében a csatacsillag! hogy forgatják kardjaikat, hogy meresztik szemeiket! Hogy nyulnak kezeikkel feléd a magasból!

Nem sujt már a kard, csak ijeszt, de rémület állja el a harcosok szíve mélyét. Ki csatázna szellemekkel?

Az ellenség futva fut a csatatérről, zászlóit is odahagyta, utána mindenütt a fénylő szellemtábor, fehér zászlóival, fehér lovaival, villám fegyverével; üldözve mindenütt a futó ellent, míg az ég utolsó felén, hol az égboltozat ismét a földre ér, el nem tűnnek újra.

A székely nép áhitattal emelé kezeit az égi segítők után s a mint végig rohant a fényes tábor az égen, bámulva szemlélték, hogy egész hosszában, a merre elhaladt, egy fényes út támadt az ég kárpitján, melyet szikrázó patkóik tapostak ottan!

Ezért hívják *hadak útjának* maig is székely földön a tejutat.

Ez volt utolsó csatája Csabának és vitéz hőseinek.

Azok pihennek!

Hogy alusztok olyan mélyen, ti örök vitézek!

KILENCZEDIK REGE.

A tengerszem tündére.

Van a Székely-földnek egy csendes, emberlaktalan völgye, hol semmi hang, a vad madár kiáltásán s az örökké élő zuhatagon kívül, nem zavarja a napvilágos éjfélt.

Fejsze soha sem irtotta ezeket a roppant fákat, vadász soha sem hajszoalta az otthonos vadakat itt. A messze-messze sejthető, nem is látható multig szent volt e völgynek járása minden ivadék előtt.

Az időtlen idők óta egymásra dültek a vén fák, ott korhadtak, földdé váltak s a rohából új fa nőtt ki, az is száz meg száz évig nőtt a szép csillagocskák felé törve, azután azt is megrágta az idő és a féreg, az is ledült és senki sem vette azt számba. A rothadt fák egészen tele temették a mély vízmosási árkot, melyben a bércezi patak zuhog oly vigan, s most, midőn a porlott fákat benőtte fű, moha és erdei virág, úgy tetszik, mintha a patak itt-amott a föld alá bujna s másutt ismét előjönne.

Fenn egy kerek hegy tetején van valami csodálatos hely, egy nagy téres rónaság az, benőve valami nagy veres, barna bozontu füvel, mely mély sötétzöld moha közől sarjadzott fel, rátekerdőznek apró fehér indáju halavány virágok, a minők másutt nem nőnek.

A ki e zöld fű közé lép, tán egyet e különös virágok közől leszakítani, érzi, mint sülyed meg alatta a föld, mintha nem is föld volna az, hanem csak egy vastag szövevény, mely a víz színén ingadoz. Ha tovább merészkedik valaki a csalfa látszatos mezőn, egyszerre megnyílik alatta a fű, egyet sikolt, Jézus nevét kiáltja, annál rosszabb reá nézve, mentül jobban sikoltoz; mentül jobban imádkozik, annál jobban huzzák lefelé; a csalóka mező rongy moha- és gyökérszövedékké válik a menekvés után kapkodó kezeiben, lábait átfogják hálós eres zöld szakállu hinárhojtok és lehuzzák oda az ismeretlen mélységbe, a feneketlen vizek alá, még csak egy buborék sem jó vissza utána.

E nagy veszélyes mező színén apróbb, nagyobb tavacsok láthatók, némelyik alig szélesebb, mint egy közönséges kád, s ha valaki a tulsó hegy ormáról letekint e barna zöld mezőre, úgy tetszik neki, mintha száz meg száz ragyogó kék szem nézne fel onnan, csalfán integetve felé. - Jobb azt csak messziről nézni.

Túl az erdőn, túl a hegyen egy mélyebb völgy teknőjében fekszik, óriás hegyektől körülvéve a Szent-Anna tó: csendes mély tengerszem, körülszegve sötétzöld fenyőkkel.

Olyan csendes, olyan hangtalan minden körül, mintha most merült volna fel a tenger alól az egész tájék. Pedig mennyi történt itten!

Ugy tetszik az elandalgónak, mintha mind az tegnap, tegnapelőtt lett volna! pedig messze-messze mult már és csak emléke is alig van többé.

Mikor ez a tó is, meg az a másik is oda fenn, mely most füvel van benőve, a kis vizi tündérek országa volt s a zöld vizi király térdig érő zöld szakállal, gyékény tutajon kievezett a zöld partra aranyhaju leányaival, apró-cseprő tündérkéivel, s egész hosszú délutánokon át eljátszodoztak a meleg napfényen, a kis hüvelyknyi tündérkéek hintáztak a falevélen, elbujtak a nagy harangvirágok üregeibe s onnan kukucskáltak elő, pohárnak vették a gyöngyvirág kelyhecskéit s mézharmatot ittak belőle, szembeszálltak a tücskökkel s más harcziás kinézésű bogarakkal s hős csatákat vívtak velők, megnyergelték a nagy pávaszemes pillangót, s ingerkedtek a csúf fekete pókkal, izmos kézzel szagatva szét szivárványt játszó hálót, mikkel ő ártatlan legyecskéket fojtogat, s azokból szőttek fontak vékony hosszú selyemfátyolókat, úgy illett a természetükre.

A vén vizi király azalatt behúzta magát vén faodvába s ott üldögélt, nem bántott senkit, szakállát belepte a penész, haját a moha, képén ezer ráncz volt, s kezei, mint a reves fa, olyan sárgák voltak.

De leányai, a szép tündérleányok egészen másformák voltak. Fehér testüknél nem volt fehérebb a hó, kék szemeiknél nem volt kékebb az ég, s a sárga hajuk mintha csupa aranyfonál lett volna.

Ott fészülték fényes arany-fürteiket fényes csigahéj-fésűkkel, fontak koszorút fejükre nefelejtsből, liliomból s oly bűbájosan daloltak, hogy fű, fa megállt hallására s a zengő madarak elhallgattak, hogy tanuljanak tőlök.

Egyszer azonban emberek látogatták meg a tájat s megtetszett nekik a szép csendes, magányos hely; «jó lesz ez Isten tiszteletére», mondának s oda a tengerszem partjára a mély völgybe építettek egy kápolnát Szent-Anna tiszteletére, azt nagy ünnepélylyel felszentelék, tornyába csengő harangocskát szereztek, s attól fogva évről-évre nagy búcsújárások történtek a székel földről a bájos Szent-Anna tóhoz. A bűnösök, a szenvedők hetekig elimádkoztak ott a magányos kápolna küszöbén, a minden emberi laktól távol eső helyen, s megenyhülve, megvigasztalva hagyták el a szentelt helyet.

Egy vén remete volt a kápolna állandó őre, az mindennap háromszor megcsendíté a harangot, s az ősrendetegben szerteszálló hangok hullámos ringása mennyei zengzet volt az eltévedt utasnak, az epedő búcsújárónak.

De nem szerette e hangokat a zöld vizi király, a tündérek nem állhatják a harangszót; elbujnak, elrepülnek előle; a vizi tündérek sohasem mertek már kiszállani a Szent-Anna tó partján, fehér testüket melegíteni, arany hajukat fésülni a napfényben; zsoltárének, harangcsengés elkergette őket onnan. Mind felhúzódtak a felső tengerszembe, mely a hegy alatt össze van kötve az alsóval.

Hogy még oda se hallhassák a kínzó harangcsengést, elkezdtek a kis lidérczkek apró vízi gyökerekből, hinárhojtokból, vizi folyondárból ingó bűrűt fonni a víz színére. Mindig fonták, egyre fonták: évről-évre vastagabb lett a szövedék; moh benőtte, fű felverte, egészen hasonlított a mezőhöz, csakhogy a fű gyökerei a mély vízbe ágaztak le.

Csak itt-ott hagytak a dolgos lidérczkek nagy gömbölyű ablakokat a csodálatos szövevényen, hol a nap lesüthessen a víz alá, s a tündérek feljöhessenek szétekinteni a világon. Ezek a tengerszemecskék soha sem nőttek be fűvel.

A harangszó azonban idáig is elhallatszott s a vizi király mérgében tépte szakállát s a bűbájos vizi tündérek kínjokban sírtak éjszaka, hogy a pásztor-legények nem merték ott legeltetni marháikat, félve a csodás hangoktól.

Egyszer oláh gulyás legényt fogadott egy székel gazda s bár előre jól megmondta neki, hogy a *kokojszás* felé ne hajtsa a tulkokat, az agyafurt csak azért is oda terelte azokat, s a mint rá esteledett az idő, tüzet gyújtott s mellé hasalt.

Alig hogy elszunnyadt, arra ébredt fel, hogy a kokojsza felől nagy bikabömbölést hallott; azt gondolta: tán idegen kivert bika akar csordájára törni s kapva furkós botját, arra szaladt, a honnan a bömbölés jött.

Nem látott azonban bikát sehol, hanem térdig süllyedt bele valamibe, s csak alig tudott kivergődni újra a szárazra, egészen átázva.

A bika hangja egy vizi madártól jött, mely most megint távolabb zúgott, hogy maga után csalja a legényt.

Ez azonban nem követte őt, hanem visszavánszorgott elhagyott tűzéhez, s minthogy meg volt ijedve nagyon, csunyául káromkodott odáig.

A mint azonban a tűz mellé tett subáját keresi, akkor látja, hogy abba egy csodálatos alak burkolózott; egy törpe vén ember, földig érő penészes szakállal zöld ruhában, mohos fejjel, reves halavány kezeit ott melengetve a tűznél.

Az oláh legény sokat tanult odahaza a lidérczekről s nagyon megörült, hogy most egygyel találkozott; kérdezé tőle, hogy mit hozott neki?

- Véka aranyat, zsák ezüstöt; mondá neki a vizi király, szakállából a vizet csavarva.

- Mit adjak érte? kérdé a pásztor.

- Hozd el nekem a Szent-Anna kápolnából a harangot, s vedd bele a tengerszembe, ott a hol a nagy veres fenyő kilátszik a kokojszából. Arra van felakasztva bőr tarisznyákban arany, ezüst. Más nem viheti el azt onnan, csak a kit én vezetek oda.

A legény megörült a szónak; kezet adott a tündérnek; csupa víz lett a marka attól, mintha reves gilyát szorított volna bele, s megígérte, hogy elhozza neki a harangot.

A vizi király ismét visszaballagott. Minden lépten csak úgy tocsogott a lába, mintha vízben, sárban járna, s reggel meglátszott a nyoma, hogy ott a fű mind kisárgult.

Másnap este nagy, mennyköves zivatar volt; a pásztorlegény elindult a harangot elorozni. A villám hullott előtte, utána, belecsapott a tóba is sistergő istennyilával: a szentségtörő nem tért vissza. A jámbor remete aludt az Úr oltalmában, nem vette észre a rablást. A harang háromszor megkondult, míg a tolvaj levette állványáról s olyan nehéz volt az neki, hogy szinte megszakadt bele, a míg a kokojszáig emelte, pedig egy gyermek is elvihette volna máskor.

A vén tündér már várt reá a parton. A mint meglátta a harangot, gyilkos örömmel futott oda, s legelső dolga az volt, hogy kitepte a harang nyelvét s mint hatalmas királyi pálczát vitte azt magával előre. Utána lépkedett a juhász: be a kokojsza közepéig. A hajló bürű sülyedt, ingott lába alatt. «Ne félj semmit», szólt a tündér, mindgyárt a fenyőnél leszünk.

A zivatar is elmúlt addig, a hold is kisütött szépen, mire a fenyőhöz értek, melynek töve mélyen a víz fenekén volt.

A juhász itt behajítja a vízbe a harangot! nagyot szólt az a vízbe esve, s még a víz alatt is zúgott. A tündér pedig leemelé a fenyő ágairól a két tarisznyát, egyben arany volt, másikban ezüst színültig; a juhászlegény kétfelől nyakába akasztá azokat s kérdezé, hogy merre menjen már most vissza.

A tündér megmagyarázta neki:

«A hol eme sárga virágokat látod a fű között, oda bátran léphetsz mindig, mert annak erős gyökere van, mint a kötél, összefogja jól a bürút, s nem szakad le az ember alatt.»

A juhász jól vigyázott rá s szép óvatosan lépkedve, kijutott a száraz partra; de az a két tarisznya olyan nehéz volt a vállán; úgy húzták lefelé a földre, végre lerogyott alattuk, s azután nem birt fölkelni többet, mert ott rögtön bikává változott.

A székelgy gazda másnap este nagy csodálkozva látta, hogy hazatérő csordája egy nagy fekete bikával megsaporodott, s csak arról lehetett megtudni, honnan támadt e csoda-állat, hogy a juhászlegény tüszője azon módon ott maradt a derekán által fűzve s két szarván két felül ott csüngöttek a pénzes tarisznyák. A vad állat úgy sóhajtott, úgy könnyezett, mint egy ember.

A jámbor székelly nem tudta mire vélni a csodát, de nemsokára meghallá, hogy éjszaka ellopták a kápolna csengetyűjét s azonnal sietett ama pénzen, mit rejtelmes bikája haza hozott, új harangot vásárolni, szebbet, nagyobbbat, mint az előbbi, fele is ezüstből volt öntve.

Fel is tették az új csengetyűt, beszentelték, de a mint meg akarták huzni, nem hallatszott annak semmi hangja, tompán ütődött hozzá a nyelv, nemkülönben, mintha bőrből lett volna varrva a harang.

Éjszaka pedig odajártak a vérszemet vett tündérek a kápolna elé s csufondárosan kötekedtek a jó öreg remetével, s úgy énekeltek a víz színén, gúnyosan utánozva a harang hangját:

«Gingalló!
Szent ajtó,
Főzz kását:
Nincsen só.
Ha nincs só,
Kérj mástó'
De nem ád.
Ha nem ád,
Vágd pofó!
Gingalló!...»

Maig is ismerős az a harangszó hangja azon a vidéken, a dajkák mulattatják vele a gyermekeket.

A remete és az egész népség sokat jártak a szent kápolnához, énekelve, imádkozva, hogy a boldog Istenanya adja vissza harangjaik szavát, mind hiába, még az énekszó sem hangzott többé az égig.

Egy éjszaka azonban, épen Boldogasszony havában, álmot látott az ősz remete: mintha a szent szűz anya leszállt volna hozzá a megnyílt égből s kézen fogva elvezette volna őt a felső kokojzás tóig, ott egy kerek tengerablakon leszállt vele együtt a vizek alá. A remete reszkett magában, de az égi nő biztatta őt, hogy ne féljen, s szállt vele a nagy mélységbe alá. A mint a megdicsőült szent homlokáról szétsugárzott a mennyei világosság, a vízalatti szörnyalakok ezernyi csoportozatokban futottak széjjel előlük, lenn a víz fenekén megpillantá a remete az elveszett harangot, vízi folyondárnövények körülfolyták azt egészen, a száz karu szövedék megkötözte, s rajta ült a zöld tündérkirály, aludt összegubbadva, mint egy nagy vízi ung, a harang mellett feküdtek aranyhajú leányai, azok is aludtak mélyen.

Az égi szent ekkor azt mondá a remetének:

- A mig e harang a víz alól vissza nem kerül, harangszó nem fog hallatszani e vidéken.

Azzal elbocsátá a remete kezét, ki megijedt, hogy a vízben marad, s a mint a szent nő keze után kapott, arra fölébredt és nagyon elcsodálkozott, hogy ruhájáról nem csorgott a víz.

Másnap elmondá e látást a vidék lakosainak; rögtön vállalkozának jó bátor legények, a kik bizakodva magukban, megkísérték a veszélyes utat, leszállni a vizek alá, s felkeresni a víz fenekén a harangot. Egy sem jött vissza közülök. A gonosz tündérek ott alant saját elemeikben megfogták őket, kiszívták lelkeiket s hulláikat sem bocsáták vissza többé.

Sok jó legényt megsirattak már oda haza s aggodalmas apák anyák kérve kérték fiaikat, hogy ne menjenek a kokojzáshoz. És azok mégis elmentek.

Azok a kék tengerszemek úgy csalogattak messziről, azok a bájos énekhangok úgy hívogattak éjente; a ki egyszer meghallotta azokat, nem volt maradása tőlük, utánuk kellett mennie, meg

kellett látni a habléányt mint fürdik az ezüsttel csillogó tóban, mint takargatja arany hajával habtermetét, rózsás keblét. Soha sem tért az társaihoz vissza.

Három fia volt a székelő gulyásnak, kinek bojtárja a harangot elsülyeszté, mind a hármat szívből kérte otthon maradt édes anyja, hogy ne közelítsenek a tündérek tanyájához. Bár ne kérte volna olyan nagyon. Mert az ember olyan, hogy a hol veszedelmét tudja, csak azért is oda megyen.

Mindennap másik fiú őrizte a legelő gulyát, melynek az átváltozott bojtár volt a vezető kolomposa. Ez a mint esteledni kezdett, magától megindult a tó partjáról s tova terelte a csordát, hogy ott ne lepje az éjszaka. Egy este, midőn a legnagyobbik testvéren volt a sor, ez megköté a vezértulok egy fa derekához, hogy el ne mehessen onnan, s maga leült a vízpartra.

A vezértulok olyan keservesen bőgött utána, de az ifju nem hajtott rá, hanem várt a tündérekre.

A mint feljött a hold a föld fölé, a habléány is megjelent a víz fölött: a legidősebb tündérleány volt, bájos arcú, korallajkú; feje kék liliummal koszorúzva, természetén vékony öltöny folyt alá, mintha átlátszó ezüsből volna lengeteg inge szöve, olyan könnyű, olyan gyöngéd, hogy ha foszlánynya tépnék, elrepülne a légben, mint az őszi ökörnál.

A pásztor ifju el volt bűvölve a tüneménytől, szemét majd kinézte rajta, lelkét majd kisóhajtá utána, szíve dobogását meghallotta a tündérleány.

- Pásztor ifjú, barna ifjú, szólt hozzája édes hangon, mely olyan volt, mint az ének, de még az éneknél is szebb; - jöjj le hozzám, jöjj el velem. Lakásom kristálypalota, csigahéjakkal zsindelezve, klárisokkal körülszegve; kertem korallvirág, s eleven növény, pók szövő, pók fonja, gyöngy-csigaház termi köntösöm, ékszerem, ajkam édes, keblem forró, ölelésem boldogító; végy el engem feleségül.

A pásztorlegény felelt neki:

- Hogy mehessek én te hozzád tündérleány; víz nem áll meg lábam alatt, nincsen annak gerendája, jőj te el inkább én hozzám, nekem is van kertem, házam, szép napfényes domboldalon lakom, a hajnal midőn hasad, különb az minden klárisnál és gyöngynél. Jőj te hozzám feleségül.

A tündér leány szót fogadt, oda uszott az ifjuhoz, oda nyujtá felé kezét, a pásztor ifjú azt gondolta, hogy ha egyszer megfoghatta a tündér kezét, majd kirántja őt a vízből, odaszorítja keblére, két ölelő karja közé, ha akarna sem mehetne többet vissza a vizekbe.

Ámde a mint odaadta kezét a tündérnek, egyszerre megragadta ez őt erősen, a tündérek erősebbek az embereknél, egy pillanat alatt berántotta őt a vízbe, csak a visszhang kiáltá utána halálsikoltását az ifjunak.

Másnap a középső testvér ment el a tópartra bátyja helyett a gulyát őrizni, éjszaka ő is kiült a tópartra, neki a második tündér jelent meg; ő is elbódult, ő is elveszett siralmasan.

Harmadik éjjel a legkisebb testvéren volt a sor.

Anyja apja hasztalan rimázkodott előtte, hogy ne juttassa magát két testvére gyász sorsára, nem félté magát az ifju.

- Ne busuljatok én rajtam, ha minden tündér ellenem jön is, nem visznek azok engem a víz alá.

Kimenvén a gulyához, vitt magával egy hosszú kötelet, azzal összekötözé a tulkokat szarvaiknál fogva, a legutolsó volt a vezértulok. Azzal saját derekára hurkolá a kötél másik végét s megveregetve a vezértulok nyakát, ezt bizta rá:

- Kedves szolgám, négylábu szolgám. Én is elmegyek tündért fogni, tündért vadászni. Kicsalom a partra, megfogom a kezét, s ha akkor azt mondom: «hopp a Jézus nevével, Szűz Mária hírével!» akkor te egyszerre az egész gulyával rugtass neki, kapaszkodjatok, a hogy tudtok, majd meglássuk: nem huzzuk-e ki a tündért onnan a vízből?

A hold ismét feljött szépen, a pásztor ifju gyönyörűen fűtta tilinkóját egy jávorfa alatt, midőn a tengerszem kék tükréből csak kibukik a legkisebb tündérleány.

Valamennyi közt a legszebb volt, fején nefelejtskoszorú, szeme is csupa nefelejt, olyan szelid, oly mosolygó, ajkain fejlődő rózsabimbók, termete hajlékony, virágruhája mintha üvegből volna szöve; az egész olyan ölelni való.

A mint meglátta őt a pásztorifju, elhagyta a fuvolaszót s megszólítja bátor hangon:

- Vizi leány, szép tündérleány, jőj én hozzám feleségül.

A szelid szép tündérgyermek megszánta a gyöngye ifjut, s szelid csengő hangon monda neki:

- Menj innen szép földi ifju, nem valók vagyunk mi egymásnak, nem jó te neked engemet látnod.

- Nem megyek én nálad nélkül. Felelt rá a pásztorifju.

- Mit kívánsz olyan nagyon rajtam. Ha kell gyöngyfüzérem fehér nyakamról, íme neked adom, ha kell aranyövem karcsu derekamról, íme átengedem.

S azzal kihajítja övét és gyöngyfüzérét a partra.

De az ifju csak nem ment.

- Nem kell nekem sem gyöngyöd, sem aranyod, kellesz én nekem te magad. Kell énnekem a te ajkad, ragyogó két szemed, galamb szép termeted. Haza viszlek jó anyámhoz, úgy tartunk, mint madarat az égben.

A tündérleány szomorúan lebegett a víz színén a part fűvéig, alant a vizi virágok olyan közelnek látszottak, mintha kézzel lehetne szakítani őket.

A tündérleány odaérve az ifjuhoz, odanyújtá neki kezét: hirtelen balkézzel kapta azt meg az ifju s elkiáltá nagy hangosan:

- Hopp a Jézus nevével, szűz Mária hírével, hajhó! hajsz!

De kaphatta volna ő a tündért jobb kézzel is, balkézzel is, huzhatta volna is nem tizenkét tulok, hanem tizenkétszer tizenkettő, mind lehuzta volna őt azokkal együtt a tündérleány mély vízfenekére, ha az ifju szemeibe nem tekintett volna, s szebb tengermélységet, szebb egész világot nem látott volna meg annak két csillagában, s hogy ha az a bűbajos tűz, mely férfi és nő szeméből egymásba foly, erősebb nem volna minden tündérhatalomnál.

A szép vizi lányka csak azon vette észre, hogy az ifju karjai közé van zárva habtermete, s viruló ajkait forró ajk égeti, melynek tüze, heve elrabolja bűbajos erejét, más vért, más meleget olt dobogó szívébe, hogy az öleléstől lassankint megszűnik tündér lenni, s lesz szeretett, lesz szerető földi asszony.

A zöld vizi király s a hableány testvérek, a midőn meglátták, hogy a küldött tündér nem bir az ifjuval, odarohantak mind, belefogóztak a tündérlány öltönyébe, a lidérczkék, hinárcák átölelték lábait, úgy huzták visszafelé. Mind hasztalan volt már: a tündérnek nem volt ereje a földi ifju felett, mert földi szerelmet érezett iránta s ez az érzés sok tündért lefegyverze már.

A tulkok megfeszített erővel kapaszkodtak mind jobban előre, a hableányka már egész térdig kiemelkedett a vízből, látható volt a szegletes fejű szörnyek egész egyeteme, mely belé ka-

paszkodott, s huzta volna vissza. Még egy erőfeszítés, még egy csók s a tündér a szárazon volt, a szörnyek visszaomlottak a vízbe, úgy szétcsapva a hullámot, hogy az kétfelől valamennyi fát besodort a partról s egész éjjel zajgott, zúgott a tengerszem, mintha nagy üstben forralnák alulról, vagy a zivatar forgatná fel fenekestül.

Az ifju pedig ölébe vette a rablott habléánykát, felültette vezértulokja hátára, alája téve puha gunyáját s haza ment vele apja házához.

A fiú szülői hogy megörültek, midőn meglátták őt épen visszatérni, s még jobban elcsodálkoztak, midőn a szép tündérleányt megpillanták, kit fiok magával hozott. Ha valahol, a székelőföldön csak van szép hajadon elég, de ilyen szép még ott sem volt, a ki vetekedhetett volna vele.

- Ne kérdezzék kegyelmetek, honnan hoztam, hol találtam? szólt az ifju, elég az, hogy Isten adta s enyim lesz, míg el nem veszi.

Nem is kérdeztek a jó öregek egy cseppet sem, csak siettek neki más öltözetet szerezni, minőt a székelőföldön viselnek, s mikor bekötötték a fejét, senki sem mondta volna, hogy nem épen úgy székelő anya szülte, mint a többi.

Az ifju nagy boldog volt sokáig, mindenki irigyelte állapotját, úgy éltek, mint két páros galamb az erdőben, soha sem lehetett őket külön látni, mindig egymás mellett voltak.

Senki sem is gyanította, hogy a szép menyecske nem földi anyától született lény, csak az öreg anyós vette észre néha, hogy mikor menyé valahova leteszi kezeit, az ujjai helyén mindig nedves folt marad, és a kert virágai vették észre, midőn forró nyári napokon ott járt közöttük a víztündér, hogy éledtek fel hervadt leveleik s hogy hullott enyhe harmat szomjas kelyheikbe; fű és vetés zöldebb volt, vígabban nőtt, ha ő egyszer körüljárta.

Egyszer fiat szült a tündér: a mint világra jött a gyermek, megfogta őt lábujja hegyénél fogva s belemártá egészen egy kád vízbe, míg a gyermek elkezdett eviczkélni, lubiczkolni a vízben, akkor elereszté egészen s uszott a gyermek magától víz alatt és víz felett, mint a maszületett ung szokott uszni.

Senki sem látta e tüneményt, mert a tündér egyedül volt, s mire mások jöttek hozzá, a gyermek pólyába volt kötve s ott pihent anyja hókeblén.

De valahányszor egyedül maradt a tündér gyermekével, mindig kibontotta őt a pólyából s beleereszté a kád vízbe, hol az vigan nevetgélve lubiczkolt, le-lemerült a víz fenekére s hamarabb megtanult uszni, mint a földön járni.

Hét esztendő korában már keresztül és visszausztta a Szent-Anna tavát s felhozta a tó fenekéről a beleejtett arany poharat, s akárhányszor leszállt oda, csodálatos, élő, mozgó virágokat tépni fel az iszapos földből, miket anyjának hordott haza.

A környék *csodabuvárnak* nevezte el a gyermeket.

Azon közben mult az idő: a fiú embernyi emberré növekedett, a ki fiatal volt a környékben, mind öreg emberré lett már; a vén remete is régen megtért a kis kápolnából más fényesebb kápolnába, hol angyalok minisztrálnak s szerafok harangoznak; az elveszett harangot régen elfelejté mindenki s fakalapácsal volt szokás hírül adni az Isten-tisztelet idejét hosszú idők óta.

Csak a tündér arcza nem változott: a tündérek nem vénülnek, most is oly gyöngye testü alak volt, mint midőn először elhagyta a hullámokat, úgy, hogy a ki látta, azt hihetné, hogy ő nem anyja, hanem leánya a fiának.

Egy esztendőben nagy szárazság uralkodott az egész Székelyföldön, hiába énekeltek, imádkoztak minden templomban, nem mult el a csapás rólok. A kokojszás tava pedig megnőtt, hogy szinte előnté a vidéket.

E nagy inség napján kivezette a tündér gyermekét a tengerszemekhez s megmondá neki a mély vizek titkait.

Itt e tengerszemben lakik az én atyám, a zöld vizi király, kristályfényes palotában. Mi három testvérek vagyunk, az ő leányai, mindhárman más anyától valók. Egyikünk anyja volt a felhő, másikunké a patak, az enyim volt az égi harmat. Az én atyám zöld vizi király, kegyetlen, haragos tündér, ki ha megharagszik a földre, börtönbe zárja anyáinkat, felhőt, patakot, harmatot, mind ide húzza magához; nézd, hogy megdagadt tőlük e tó. Azért van szárazság a földön, azért apadt ki minden forrás. Eredj fiam, szállj a víz alá, mess egy jó birsalmabotot törül, azzal üsd meg a ki előtted áll; ne félj senkitől, hogy bántson. Aprócseprő kis lidérczkék, lomha szörnyek elvadulnak előled, hogy ha bátran közéjük vágysz: ott a sárga lilimokon túl megtalálod a tündérkirály palotáját, kristályból van építve, minden fala által látszik, ezer meg ezer szobán keresztül, s a szobák gyémánttal és smaragddal vannak kirakva, az oszlopok czifrája rubinkő. Minden ajtónál kétfelől szárnyas tengeri ördögök őrzik a bejárást, három sor fog torkaikban; meg ne rettenj te azoktól, üss rájuk birsfavessződdel s kővé válnak az ütéstől. Száz szobán, száz folyosón átmenve, eljutsz a vizi király hálótermébe, gyöngyháztól ragyog ennek padozatja, gyöngy a mennyezetje, smaragdcserépekben ágbogas piros klárisok vannak ablakában, miken gyémántvirág, aranygyümölcs terem, kárpitjai pókselyemből, ökörnálból vannak szöve, miket nagy vizi virágok ágai tartanak, azokon ugrálnak ágról-ágra a kis rózsaszínű békák, a mik úgy énekelnek, mint a fülemile, s játszadoznak az égszínkék gyikokkal. Közepén van a nagy kristálymedence, melybe szökőkút vize ömlik aranyhal torkából, hátul a fülkében áll a vizi király trónja; négy felfordított hal tartja négy láb helyett, azon ül a tündérkirály, ezüst a szakálla, zöld bársony ruhája ezüstkigyó van tekerve a körül öv gyanánt. Mellette két testvérem áll s legyezik őt széles halszárnyakkal. Semmit ne félj tőle, ő fog megrettenni ha meglát, halandó nem járt azon helyen soha; atyám és testvéreim hizelkedni fognak, elvezetnek kincses táraikba, a hol garmadával fekszik az ezüst, arany, drágakő, igazgyöngy, kínálnak, ne végy belőlök, te semmihez ne nyulj, hanem majd látsz ottan sorba felfüggesztve üres üvegpalaczkokat; kérd azokat. Nem üresek azok, mert beléjük a vizbefojtottak lelkei vannak elzárva, közte két bátyádé, kiknek lelkeit testvéreim kiszívták s e palaczkokba rejték. Ha ezeket elvetted, el fognak vezetni ritkaságaikhoz, faragott edények, drága kirakott serlegek, medenczék vannak sorba rakva ottan! a szem is káprázik, hogy ha reájuk néz. Te ne végy azokból semmit, hanem találni fogsz majd egy szegletben eldugva, elrejtve egy rozsdás, penészes harangot, iszappal elcsufítva, hinárral benőve, azt kérd el magadnak. Hogyha ellenkeznek, csak azzal fenyegezd, hogy ráütsz e harangra és mindent megadnak, ha ez kezeden lesz, vidd ki a palotából, addig vigyázz, hogy hangot ne adjon s akkor üss reá háromszor, Isten szent nevében. Azzal munkádat bevégezted és jer vissza.

A csodabuvár szót fogadott tündér anyjának s vágva egy jó birssuhogót az erdőről, beveté magát a vízbe a sárga lilimokon túl.

Rögtön körülfogták a vizek szörnyei, négyszegletes fejű tűzszemű alakok, idomtalan állatok, hosszú gémnyakkal, csunya tevéfőkkel, széles uszó tenyerekkel, emberhez hasonló arczu óriási gyíkok, tarka szalamandrák, hosszú fűrészorru csúfolódó halak, lófejű vízi ördögök, kacskaringós kigyók, s azok a hemzsegő, ázaléktestű számlálhatlan apróságok, a mik csípnek, csiklandoznak, vért szipolyoznak, s közöttük a hosszú vízalatti állatnövények terjengő karjai, mik ezernyi csápjakkal keresik az uszó martalékot, hogy azt körülszőnyegezve, megkötözve, meghálózva huzzák alá a tengő gyökereik állati torkába.

A csodabuvár nem ijedt meg mindazoktól, hanem ráütött az éhes százkarú érzékeny csápjaira vígan, hogy az esze nélkül huzta vissza magát csigaodujába, s megragadva a legtorkosabb szörnyeteg fülét kezével, végig verte azt birsfa-suhogójával úgy, hogy bőgött bele s elijeszté bömbölésével minden atyafiát, bujt, ki hova tudott. Azzal felült a megjuhászodott szörnyállat nyakára s parancsolá neki, hogy vigye őt egyenesen a vízi király palotájához.

Aludt a zöld tündér épen mohágyában, midőn a csodabuvár lépteinek hangja kongott folyosóján. Már erre fölébredt.

- Ki az a vakmerő, ki ide jönni mer? kiáltá felkapva aranyliliomos botját; de az ifju bátran összezapott vele, egyet a botjára, mást meg a hátára; a tündérkirály kiejté kezéből pálczáját s ordított oly hangon, hogy odafenn a tengerszem mind buggyott vetett bele.

Szörnyek és tündérek mind esdekelve borultak az ifju lábaihoz, hogy ne bántsa őket, inkább mindent adnak neki, a mit szeme szája kíván: itt arany, ott ezüst, ott meg drágakövek, válaszszon belőlök.

- Nem kell én nekem sem arany, sem ezüst, viszonzá az ifju, hanem adjátok ki az én bátyáimat s a többi jó ifjakat, kik a vízbe fultak, s kiknek lelkeit elzártátok ti gonosz tündérek.

Azok előhozták a zárt palaczkokat, az ifju kioldá azoknak nyilását, s mindegyik palaczkból nagy fehér buborék szállt fel a vizeken keresztül a magasba, a szűk palaczk torkán keresztül törtében emberhangot adva.

A tündérek nyájasan ölelték meg az ifjút, s kínálták, hogy egyék, igyék és mulasson velök, rakja meg magát kincsekkel, úgy térjen anyjához vissza.

- Nem kell nekem semmi jótok. A miért én idejöttem, Istené az. Adjátok vissza a kápolna harangját, mely itt van nálatok elrejtve.

A tündérek mind nagy jajkiáltással sikoltottak fel e szóra, s a vén vízi király szakállá szemlátomást még egyszer oly hosszúra nőtt, mint volt azelőtt.

Az ifju megtalálta a harangot, megtisztítá azt iszaptól és hinártól s kivitte magával a kristály-palotából.

Künn a vizek alatt megüté azt suhogójával. Háromszor nagyot kondult a szent harang.

Első kondulásra minden robaj nélkül összeomlott a kristálypalota, fényes oszlopok, aranyozott falak, gyöngygyel rakott boltok mind hitvány fövénynyé, kavicsokká váltak.

Második kongásra összezsugorodtak a vizek szörnyei, úgy elenyésztek a vizek fenekén, mintha nem is lettek volna.

A harmadik kondulásnál két karcsu süllő uszkált a palota romjai fölött, s egy vén zöld varangy gubbaszkodott a kiálló kémény tetején. Ezek voltak a tündérek. Még most is ilyen alakban élnek.

A mint a tenger felszínére ért az ifju a visszanyert haranggal, íme, tizenkét fehér hattyut látott a víz színén uszni, a hány buborékot kibocsátott a palaczkból; kettő a hattyuk közül odauszott hozzá közel, szárnyaikkal körülverdesték, orraikkal megcsókdosták, mintha üdvözölni akarnák, azután felkerekedtek mindannyian, s búbájosan énekelve a magasból, elrepültek messze-messze, talán épen be az égbe.

A mint hazatérőben volt az ifjú, szemközt találta apja gulyáját s hogy elbámult, midőn egy vén, soha nem látott pásztort pillanta meg a tulkok előtt, a kolomp a pásztor nyakára volt még kötve akkor is. Ez vetette a harangot a vízbe, melyet most az ifjú vállán hozott, s ime letérdelt előtte és könyhullatva csókolá azt meg visszaváltása napján.

Midőn az ifjú apja házához betért, egy vén megaggott asszony jött eléje, atyja karjára támaszkodva, ki őt megölelte és megcsókolta.

Az ifjú bámulva kérdezé, hogy ki ez az asszony?

- Édes anyád, felelt apja, a míg te oda voltál, itt szemem láttára egyszerre elkezdé elmaradt esztendeit utolérni s olyan idős lett, mint én vagyok, most ismét egymáshoz illünk, s majd szépen együtt halunk meg.

Ő is megszűnt tündér lenni azon varázs széttörésével, a melyet fia lerontott.

A harangot azután ismét feltették a kápolnába s újra hangzott az imára hívó csengés a vidékben, utasoknak öröme, búcsujárók malasztjára, és sok századig a leghiresebb búcsujáró helye volt e vidék, e tó környéke a székely népnek.

Most, ha vannak még valahol tündérek a víz alatt, ismét elfoglalhatják bátran a tengerszemeket; nincs harang, sem énekszó többé a Szent-Anna tava körül, csak a méla elfogó hallgatás tudatja az andalgóval, hogy e tér szellemeké volt egykor!

THONUZOBA.

Első István király idejében, kinek fejről a korona szent dicsfényt ragyog szét a késő századokra, történtek ezek a nagy dolgok, a miket a krónikairó ékes versekben följegyzett.

Pogány, napimádó apák oltárokat építettek csergő folyamok partjára, susogó ligetek árnyékai alá, ottan ereszték vérét a fehér paripának, melylyel az ős-istennek adóztak, ott hányták be annak epéjét, máját egy sötét verembe, a mit letakartak nagy fekete kővel, hogy lakják vele jól a sötét Ármány, a veszély-isten, a kit a *Csoda* verjen meg, valahányszor a nevét kimondják.

Jött azonban István király, egyik kezében hozta a mennyország kulcsait, másikban hozta a kardot: tudják meg róla az emberek, hogy a ki akar örök életet nyerni, az térjen meg az egy igaz Istenhez; a ki nem akarja, az térjen meg az egy igaz halálba.

Nagy része az egész népnek meghódolt az új hit előtt; de a vadabb, szilajabb faj visszautasítja a keresztet, leöldöse az új vallás hirdetőit, fölégeté a templomokat s kardot huzott a király ellen.

Azok között volt három régi jó vitéze a magyarnak: Kupa, Gyula és Thonuzoba.

Sok csatából haza jött már Thonuzoba, babért hozott eleget onnan, de sebet még sehonnan sem.

Nem fogta őt sem kard, sem nyíl, mert ő anyjának hetedik gyermeke volt, a ki holdfogyatkozás éjszakáján született s születése órájában hétszer vízbe, hétszer tejbe, hétszer vérbe mártatott be és azért nem fog ő rajta semmi fegyver.

Paripája táltosivadék volt; azoktól a ménektől származó, a mik nagy veszély idején megszólalnak s együtt éreznek urokkal: valamennyi áldozatmén az ő ivadéka, őse vagy utóda volt, azok a hófehér paripák egy csepp folt nélkül bőrükön, égő tűzzel szemeikben.

Felesége Rhabonbánnak unokája, Rhabonbánnak leánya volt, a félvilágon legszebb Zilah, kinek ősei büszkék voltak a hagyományos szerecsendiókehelyre, melybe a hét vezér csorgatá drága vérét s mely náluk maradt meg legtovább.

Mikor csatába ment Thonuzoba, háta mögött ott ült a nyeregben a tündérszépségű, férfi bátorságú asszony. Mind a kettőt elbirta a délczeg paripa; még büszkébben ugrott, hogy ha a nő is fennült rajta.

S a legdühösebb futásban úgy harcoltak ott ők hárman, mintha egy lélek, egy szív volnának. Thonuzoba harczbárdjával törte az ellenség fejét, paizsával földte Zilah szép termetét, s a hölgy pedig tollas nyílat, zúgó kopját röpített az ellenfélre; érczpatával gázolta le azt a táltos, s fogaival tépte marta, a ki ellent tudott állni.

Nem is volt ott vesztett csata, a hol Thonuzoba harcolt, ha más ellenséget keresett volna, talán többet beszélne most róla a hír.

Ámde a jóslatok alól kinek van menekülése? Régen meg volt róla írva, még a mikor megszületett, hogy őt magát soha le ne győzze senki, s még se győzzön azon ügy, a melynek ő pártját fogja.

A napimádók táborának el kelle pusztulni a keresztyének harczában; ez volt az élet, az a halál.

A bakonyi vaderdőkben omlott ki Kupa vezér vére, ott elhullt a napimádók java, a többi elfutott, elbujt; késő estig verekedett Thonuzoba egy magában, egy lovával, egy nejével; csak az éjszaka kényszeríté menekülni a csataterrről.

Erdőn, mocsáron, folyókon átvitte őt paripája, a míg új erdőkhöz értek, a hol még az ősoldatárak füstölögtek, a hol még fűtték a kürtöt a hadisten tiszteletére. Az volt ottan Erdélyország.

Erdélyország kis királya Gyula vezér vala akkor, az meglátva a hős Thonuzobát, keblére ölelte örömmel, felvitte Fehérvárába s hét nap hét éjjel folyt az áldomás, mint a tenger, Bonczidától Henczidáig, annak az örömére, hogy bár elveszett Kupa vezér tábor, de megszabadult belőle Thonuzoba, és neje, a délczeg Zilah és paripája, a Hirhalló!

A nyolczadik nap Ármány fekete napja volt, a ki ezen napot vigalomban tölti, az annak estéjén rossz hírt fog hallani.

Gyula-Fehérvárban nyolczadnap is vigadtak még, s nyolczadnap este jött a hír, hogy útban vannak a magyar király seregei, Erdélyt engedelemre szoktatni, Gyula-Fehérvárát Pirosvárrá tenni.

Sokan elsápadtak, csak Thonuzoba nem. Az ő karja fáradatlan, az ő szíve átjárhatlan, s hogyha fennül paripáján szép neje oldala mellett, mindenét magával hordja. Tőle mitsem vehetnek el, mert az a föld, a mit kardjával körülkeríthet maga körül, mindig az ő tulajdona.

Ármány napján jött a rossz hír, Ármány napján csaptak össze a napimádók a király táborával; a kimenetel gyászosabb volt, mint a jóslat: elhullottak a rabonbánok; a gyulák, jószok, táltosok lementek a lemenő nappal, Gyula maga is elesett, s véres hulláját négyfelé hasíták, úgy akaszták ki négy város kapujára, gonosz pogánynépek nagy rémülésére.

Szétfutott a vad pogányság, vagy elhullott nehéz sebben; csak az egy Thonuzoba maradt élve a csaták mezején, el nem fogva, le nem verve, meg nem futamítva.

A micsoda helyen hajnal hasadtakor elkezdett harcolni, mind azon a helyen napleáldozatkor ott állt véres arczczal. Köröskörül egy kardcsapásnyira egy nagy kerek bástya támadott körüle; azon kerek bástya nem állott egyébből, hanem jó vitézek megölt hulláiból, a kik nagy hiába rátámadtak a sérthetlen vitézre, a kiket Thonuzoba maga körül fektetett le örök álmra.

Már a holttetemek sáncza olyan magas volt körüle, hogy a fején lévő sastoll sem látszott ki abból s a keresztyén hősök átlátták, hogy hiába küzdenek itten vassal vas ellen, nyíllal szikla ellen.

Elment a híre ez esetnek a királyig s a magyar király elküldé első hirnökét, a ki felszólítsa Thonuzobát, hogy adja meg magát életre halálra, király irgalmára. Különben várhatja magára szörnyű pusztulását.

Felelt neki Thonuzoba:

- Nem kell nekem királyodtól sem élet, sem halál, sem kegyes irgalma, Thonuzoba az én nevem, hitvesem neve pedig Zilah, és paripámé Hirhalló, és mi hárman nem félünk senkitől.

Parancsolá akkor a király, hogy a mint Thonuzoba hullák sánczával vala körülvéve, a nagy hegyi patakot bocsássák reája, abba fojtsák bele.

Sok kéz sokat tett, a patak elhagyta medrét s előzőnlé Thonuzoba menedékét, ott lepve őt nejevel és lovával.

Thonuzoba felsóhajtott, midőn a víz nőtt körüle: «hajh, jó karom, ki véd meg e gyáva halál ellen engem?»

De szólt hozzá a táltos paripa:

- Ne hagyd magad Thonuzoba, ne hagyd magad én jó uram! - És azzal lehajtá fejét a hullámba, mely már szügyéig nőtt fel s mind egy cseppig felszította az egész vizet, akármennyi omlott rájuk.

És ismét elküldé a király második hirnökét Thonuzobához és izente neki:

- Térj meg immár Thonuzoba. Király te neked megbocsát, ad sok földet, vármegyéket, légy zászlós úr, állj jobb felől a királyi szék oldalán, sok nép tégedet szolgáljon, kár oly nagy derék vitézért, minő te vagy. Állj a király hivei közé.

Csak megcsóválta e szóra fejét a pogány vitéz s fellövé nyilát az égre, mondván:

- A milyen igaz, hogy ez a nyíl, bármilyen magasra lőjem is fel, soha nem marad az égben, hanem visszajő a földre, olyan igaz, hogy én sohasem vallhatom magamat királyod hívének, mert miként e nyilat a föld, úgy visszahúz engemet azoknak emléke, a kik már a földben vannak. Menj vissza és mondd ezt neki.

Parancsolá ekkor a király, hogy száraz galyakat nagy kévékbe kötve, hánnyanak le Thonuzoba körül s gyűjtsák akkor azt meg rajta, hadd égjen ott nevével, paripájával.

Hirtelen máglya emelkedék Thonuzoba körül, s négy oldalon meggyújtott láng összecsapott feje felett.

A Hirhalló másodszor is szólt nyerítve.

- Thonuzoba, ne hagyd magad.

S hirtelen kilövellé szerte a lángok közé az orrába felszított vizet s háromszor eloltá az újra meggyújtott máglya tüzeit, Thonuzoba sérthetetlen maradt.

Harmadszor harmadik hirnök jött a hőshöz a királytól, a ki ékes nyájassággal szóla hozzá:

- Thonuzoba, derék vitéz; ha nem sajnálsz magadat, kiméld deli feleséged, kiméld délczeg paripádat, ők sokszor megszabadítanak téged; most szabadítsd meg te őket. Ne vidd magaddal a sírba mind a kettőt.

Thonuzoba gondolkozott, megölelé feleségét, a szép Zilaht, megsimogató paripája nyakát, a Hirhallót és köny eredt meg szeméből.

De szólt a nő s nyerített a mén:

- Ne hagyd magad Thonuzoba!

S harmadszor is intett a hős: „jöjjön a mi jőni akar!»

S ekkor azt parancsolá a király, hogy hordjanak a harcosok paizsaik ölében földet Thonuzoba körül, s ott nevével és paripájával temessék el őt föld alá.

Percz mulva hullott a göröngy a körülfogott hős oldalán; a hős hüvelyébe taszította kardját, a paripa leereszté fejét, a hölgy leoldá fűrtjeit. Itt semmi sem segít többé!

A sírhalom egyre telt görönggyel, már eltemeté a paripát, már lefogta Thonuzoba kezét. A hirnök újra megjelent előtte.

- Thonuzoba! térj magadhoz, légy támasza királyodnak, légy hőse nemzedeknek s élj sokáig.

A paripa a föld alól nyerített fel:

«Ne hagy magad Thonuzoba!»

A hős csak fejével inte tagadólag.

A hölgy reszketve simult hozzá, fejét férje fejére hajtva, karjaival átölelve; a föld egyre emelkedett körülöttük; már csak a fő látszott ki a sírhalomból, a vitéz és a hölgyé, amaz aczélsisakjával, sasszárnyával emez selyemfűrtjeivel, gyöngyös pártájával.

- Thonuzoba! még tied az élet. Nézz körül! milyen szép élni! kiálta rá a hirnök.

A két fő, a föld alól kilátszó, egymás szemébe tekintve és egymást biztatva hajolt össze; ajkaik egy csókba forrtak és halkán susogtak egymáshoz.

«Haljunk meg együtt egymással!»

A következő pillanatban nem látszott többé sem fő, sem sasszárny, sem gyöngyös párta, csak egy magas halom, a róna közepén, melyet a gondos vitézek zöld gyeppelel szépen beraktak.

Az a hegyes halom még most is ott áll a síkon s a kik ismerősök a túlvilágról jövő szókkal, most is hallhatják éjjelenként az alóla fel-felhangzó kardcsörrenést, mén-nyerítést, asszony sóhajt...